

KULTÚRA

ROČNÍK X. – č. 18

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

7. NOVEMBRA 2007

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Matúš Kuniak: Strelba v Černovej, 1957

Ked' som sviatočne naladený, do Černovej neprichádzam rýchlo, po hlavnej ceste, ale radšej sa približujem pomaly, odzadu, cestičkou cez Hriby. Taktom mám viac času vstrebať do seba krajinu, pripomenúť si záhumnia môjho detstva, chodníček, ktorým sme v nedeľu chodievali do kostola.

Na Hriboch som zastal a uveličen som sa poobzeral. Vpravo za Váhom temne dominuje mohutný Čebrať, priamo pred mnou poteší oči Sekanina (pod ňou býva spisovateľ Tóno Lauček), vyššie Lovisko, ďalej Tri vrchy a Krstá hora... V bezprostrednej blízkosti sa črtá panoráma Černovej. Túto mal otec veľmi rád. Maľoval ju z rôznych pozícií. Na obraze nesmel chýbať kostol. Ten štíhly kostol, čo vstúpil do histórie.

JURAJ KUNIAK

Na najznámejšom otcovom obraze sa odohráva černovská tragédia. Maľoval ju v roku 1957 v našom byte na Jesennej ulici v Košiciach, kde začal svoje pôsobenie vysokoškolského pedagóga ako jeden z prvých inžinierov z Černovej. Pri práci bol zavrený v izbe a nikoho k sebe nepustil. Mama vtedy zamykala byt zvnútra. Mali sme všelijakých susedov a v päťdesiatych rokoch sa dala získať miestnosť do väzenia veľmi ľahko. Mal som dva roky a o týchto veciach som nič nevedel, ale pamätám si jedno – ako sa to veľké, zvláštne voňajúce plátno z bytu stratilo. Nikde som ho nevedel nájsť.

Napriek dobovým okolnostiam som prežil krásne detstvo. Na jeho pozadí bola Černová. Taká bohatá na ľudí, čo ma mali radi! Ale existovala aj iná Černová. Nielen prázdnoty, i tá druhá, podvedomá, no o to silnejšia, Černová na otcovom obraze. Cez celé detstvo som ho nevidel, no zostal mi nejakým zvláštnym spôsobom zapamätaný, fixovaný azda vôňou olejových farieb z času, keď som mal dva roky. Nepamätala som si podrobnosti, bola na ňom príliš veľká scéna – napokon, keď som sa obšmielal okolo otca, obraz ešte nebol hotový, obsahoval veľa bielych miest – ale vedel som, že sa na ňom odohráva niečo dramatické, niečo veľmi hlboko

Obraz

ko zakorenené v našej rodine, tak hlboko, až sa to muselo stratiť a nemohlo sa o tom ani rozprávať. Preto ma to priťahovalo cez všetky tie roky a čím ich bolo viac, tým väčšími. Často som sa k tomu vracal, snažil sa vybaviť si v mysli v ostrejších kontúrach nejasnú spomienku a zakaždým sa mi vybavil iba jeden detail: V ľavom spodnom rohu obrazu bol namaľovaný mládenec, v rozbehu sa zaháňal pravou rukou, v nej skala...

V duchu som si kládol otázku: Mohol som to byť ja? Tam. Vtedy. Čo by som urobil? Schoval sa doma, alebo vyšiel na ulicu? Zobral by som do ruky skalu?

Otec venoval obraz rodnej obci na 50. výročie krvavej masakry. Rodáci obraz dlhé roky schovávali a starostlivo opatrovali. Až oveľa neskôr, v čase uvoľnenia, ho vystavili v kultúrnom dome. Tam som ho videl prvý raz. Visel uprostred steny a hľadel na mňa, akoby mal radosť z môjho príchodu. Tak som sa s ním porozprával...

Černovská balada

(K obrazu môjho otca)

Je niečo viac nad ozbrojenú moc: Neozbrojená sila. Černová mala takúto silnú zbraň. Aj ju použila. Chceli ju zlomiť.

S neobľomnosťou hôr sa postavila proti. Koniky stuhli. No páni na kočoch sú asi hotentoti. Barátom, vôbec neporozumeli! A je to jasné, prečo: Prichádzajúci s násilím v dejinách hovoria cudzou rečou.

I povel zaznel nezrozumiteľný. Vraj „Lôni!“ Čo to vraví?

V Uhorsku učia žandári puškami,

čo sú to dobré mravy. Mohli ste neprísť.

Kostol nám posväti náš Andrej Hlinka.

Príde!

Len modlíme sa, aby sa vymanil

spod vašich strážnych krídel.

Vtom zahrnelo z odistených zbraní

a padli na zem prví.

Po ďalších salvách celkove pätnásť

zostali ležať v krvi.

Čebrať a Krstá hora si ozvenu s rachotom podávali.

Váh veľkú vlnu horkosti do sveta prudko valí.

Mnohý sa zastal Černovej.

Kdekoľvek plul do očí smutnej správy.

No čistí

vedia a nezabúdajú.

Čosi sa ako pravý „diamant v hrude“

uloží do pamäti.

Tak opatrne sejme!

Černová svedčí, ako sa rodilo,

čo dnes je samozrejme:

Jazyk je základ. Len na ňom postavíš

dom i chrám,

cit aj um,

život.

Znie „Cez Černovú sypaná cestička ...“

Svadobná,
a tak clivo.

Vtedy som si niečo uvedomil. Vôňa olejových farieb z môjho detstva a historická skutočnosť splynuli do zvláštnej jednoty. Akoby som omladol až do mladosti mojich predkov. Zo všetkých zostalo niečo vo mne. Vlastne som poskladaný z nich. Sú to moji predkovia. Ich svet. Ale aj moja pamäť. Jej film začína tam. Keby som z neho odstrihol, ani môj svet by nebol úplný. Musel by som sa kamsi vrátiť. Ako sa vraciame na miesto, kde sme niečo zabudli. V knihe Pút' k sebe som to miesto nazval ústrednou parcelou mojej duše.

Jednou z chýb po páde totalitného režimu bolo bezmyšlienkovité odovzdanie médií do súkromných rúk. Ako vidno, má to väčší dopad na našu súčasnosť ako náhla, naivnými argumentmi odôvodnená likvidácia zbrojárskej výroby, ktorá šmahom ruky spôsobila enormnú nezamestnanosť. Kým však z nezamestnanosti sa ako-tak postupne predsa len dostávame, zo straty vplyvu na médiá sa v dohľadnej dobe naša krajina nevystrábi. A tak sme svedkami nebyvajúceho mediálneho diktátu, ktorý sa „ušľachtilo“ maskuje kontrolnou funkciou voči arogancii moci.

Arogantný je však úplne niekto iný. Napríklad reportér súkromnej televízie, ktorý svoj príspevok z pripamätovania storočnice Černovskej tragédie formuluje sice zhovievavo, no prednáša ho v okamihu, keď v zábere kamery pomaly odchádzajú do stratena dvaja potrudzení kamaráti z mokrej štvrte. Čo na to možno povedať? Nič. Veď ide o evidentný

Médiá – nevolený nástroj moci

TEODOR KRIŽKA

fakt. Ale kto vie, akú silu typizovať má záber televíznej kamery, chápe, že vôbec nejde o náhodu. Reportéra nenadchli tisícové zástupy dôstojne vzdávajúce hold pamiatke mučeníkov uhorskej protislovenskej zlovy, ale dve individua, ktoré akoby náhodou práve prechádzali okolo.

A vraj občianske slobody. Kdeže sú? Íst' raz za štyri roky k urnám, vhodit' volebné lístky s číslami strán, ktoré majú ten správny mediálny imidž a keby náhodou nie, ďalšie roky sledovať komplot médií nafukujúcich drobné chybičky a bagatelizujúcich, či zosmiešňujúcich úspechy novej vlády? Toto je demokracia?

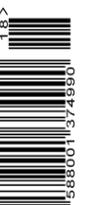
Kto len pozornejšie sleduje printové, či elektronické médiá, ľahko si poráta vari i na prstoch jednej ruky, koľko ideí sa v nich frekventuje. Všetky majú jediného menovateľa: modelujú Slovensko a Slovákov ako národ bez histórie, bez kultúry, bez pamäti. Ak niekoho chvália, nie je pôvodom Slovákov, alebo je to Slovákov – produkt ich vymývania mozgov, bytosť bez hrdosti a cti.

Nezávidím politikom, ktorým leží na srdci tento vážny problém, ak sa vôbec takí nájdu. Koľko majú priestoru na nápravu? Takmer nijaký. Založit' provládne médiá nie je cesta. Posluhovanie priemerných novinárov za štátne groše by veci mohlo skôr uškodiť ako pomôcť. Čakať, že také médiá vznikne samé od seba, je viac než naivné. Nádejať sa, že ktorémusi z privatizérov sa pohne svedomie a vráti štátu aspoň kúsok z toho, čo dostal, v podobe časopisu alebo televízie, ktorá by obhajovala národný záujem, patrí taktiež do ríše snov.

Už to tak vyzerá, že rozvoj národnej identity zostane aj naďalej nenaplnenou úlohou budúcich politických garnitúr, ktoré nevstúpia do verejného života pre ľahký prístup k úspechu, ale pre pocit služby, hoci táto služba často zostáva nedocenená, ba prináša skôr utrpenie ako slávu.

V deň výročia vzniku I. ČSR som pozorne sledoval slávnostný príhovor českého prezidenta Václava Klauza. Musím konštatovať, že myšlienky, ktoré predniesol, by som rád v takejto pregnantnej podobe počul aj od našich ústavných činiteľov. Bol to pokus pomenovať úlohy, ktoré stoja pred českým národom v zložitom globalizujúcom sa svete. Pokus ctizadostivého, ale sebavedomého, hrdého štátnika, ktorý netuží chodiť po doktoráty do zahraničia, ale rád by sa prihovárať vlastnému národu ešte ďalšie volebné obdobie.

www.kultura-fb.sk

V čase vrcholicej maďarskej šovinistickej politiky násilnej maďarizácie všetkých nemaďarských národov v bývalom Uhorsku – kultúrnou Európou nazývanom „väzenie národov“ – prišlo dňa 27. októbra 1907 vinou maďarskej vrchnosti k masakre Slovákov v Černovej, ktorá otriasla svedomím Európy a bola kultúrnou verejnosťou odsúdená ako krutý a neospravedliteľný zločin. Životy 15-ich mŕtvych a krv vyše 50-ich ranených, ale aj krivda na ďalších nespravodlivo odsúdených Slovákoch nás zaväzujú – už nikdy nedopustíť takéto tragédie!

Ako jeden z najstarších kultúrnych a historických národov Európy – národ tvorcov hodnôt, ktoré od počiatku našich dejín pomáhali budovať a civilizovať Európu a svet – uplatňujeme svoje prirodzené a zároveň aj morálne právo tých, ktorí neničili hodnoty iných, neponižovali iné národy, neparazitovali na ich práci ani nežiadali cudziu zem... aby sme sa v čase napätia a hroziaceho stupňovania konfliktov zastali najvyšších hodnôt spolunazývania medzi národmi – mieru a tvorivej priateľskej spolupráce.

Vzhľadom na naše prevažne negatívne skúsenosti počas nášho vyše 1100. ročného susedstva a súčasne, opäť jednostranné provokovanie nepodstatnými a čoraz agresívnejšími požiadavkami nášho južného suseda – nemôžeme ostať ľahostajní!

Podceňovanie, ponížovanie, prenasledovanie, väznenie a často aj vraždenie slovenských patriotov... zatváranie slovenských škôl, likvidácia slovenských inštitúcií a konfišká-

Na ochranu mieru a priateľstva

Černovské memorandum občanov Slovenskej republiky

cia ich majetku ...a dokonca aj vojenské agresie – veď iba v 20. storočí šliapala maďarská vojenská čižma po území Slovenska 5 ráz!!! (1919, 1938, 1939, 1944, 1968) – sú, žiaľ, dominantné znaky charakterizujúce typicky maďarský postoj k nám, ktorí sme Maďarsko nikdy nenapadli. Poznajúc kam viedlo a vždy vedie šovinistické správanie, sme nútení zaujať k tomuto javu svoje jasné a rozhodné stanovisko.

Vždy sme boli a vždy aj budeme – za mier a priateľstvo so všetkými, ktorí si tieto hodnoty vážia a nekonajú proti nim. Rovnako sme aj za historické zmierenie a skutočne nové, teda – rovnoprávne a rovnocenné - partnerstvo slobodných národov ako zvrchovaných subjektov medzinárodného práva a suverénov na vlastnom štátnom území.

Pri každom zmierení – všade v civilizovanom svete však platia všeobecne zaužívané kultúrne zvyklosti, ktorými sú: na prvom mieste – úprimné priznanie si viny (mea culpa), po ňom – úprimná ľútosť, ďalej nasleduje – ospravedlnenie sa a napokon – náhrada spôsobených škôd.

V zmysle týchto zásad konali aj víťazné mocnosti po 2. svetovej vojne, v ktorej bolo Maďarsko od počiatku na strane agresora a pôvodcu tejto najstrašnejšej vojnovnej katastrofy v dejinách ľudstva a do konca vojny ako najvernejší spojenec nacistického

hitlerovského Nemecka – bolo aj na strane porazených.

V mene spravodlivosti za zločin proti mieru ako nepremýšľateľný zločin proti ľudskosti a z úcty k pamiatke – desiatok miliónov nevinných obetí! – bolo Maďarsko nielen právom odsúdené, ale mierovú zmluvu v Paríži v roku 1947 aj podpísalo.

Zaviazalo sa tým v čl. 4 – *vzdat' sa akejkoľvek revizionistickej a iredentistickej činnosti aj propagandy a tak isto všetkých aktivít vedúcich k agresii a ožiovaniu fašizmu*. Revanšistické piesne, rozširovanie máp „Veľkého Uhorska“ či naposledy vznik maďarských gárd však dokazujú, že Maďarsko sa nielen nepoučilo, ale nerespektuje ani mierové zmluvy!

Zároveň sa Maďarsko v čl. 11 Parížskej mierovej zmluvy zaviazalo – *odovzdať kultúrne dedičstvo, ktoré po roku 1848 prešlo do držby maďarského štátu alebo maďarských verejných inštitúcií ... v dôsledku maďarskej nadvlády pred rokom 1919*. Ide konkrétne o slovaciká – *historické archívy, dokumenty, starozitnosti a iné kultúrne cennosti ako pôvodné umelecké, literárne a vedecké diela ... ktoré do 18-ich mesiacov od právoplatnosti Parížskej zmluvy odovzdá ich skutočným tvorcami a vlastníkom*. Maďarsko sa svojim podpísaním Parížskej zmluvy zaviazalo aj – *uľahčiť dopravu medzi susednými štátmi*, čo napríklad nepostavením

vodného diela „Nad'maroš“ – Veľká Maruša dodnes nesplnilo.

Mier a priateľská tvorivá spolupráca národov na báze vzájomnej úcty, porozumenia a rešpektovania sa, zároveň dodržiavanie zásad medzinárodného práva a dodržiavanie zmlúv – najmä tých, ktoré zaručili Európe dosiaľ najdlhšie obdobie mieru v histórii! – je jedinou cestou vedúcou k sľubovanej, ale aj potrebnej novej Európe a novým vzťahom. V takomto prostredí platí:

Kto chce mier – musí dodržiavať mierové zmluvy! Kto chce priateľstvo – musí sa správať priateľsky!

My sme túto zásadu vo vzájomných vzťahoch nikdy neporušili. Teraz to musí skutkami dokázať aj náš južný sused – Maďarsko!

Až potom, keď aj ono splní podmienky zaužívané medzi rovnocennými partnermi v celom civilizovanom svete – uzná svoju vinu, oľutuje ju, ospravedlní sa a nahradí spôsobené škody – sme ochotní urobiť aj tzv. hrubú čiaru za minulosťou a začať skutočne nové mierové a priateľské vzťahy.

My predsa nechceme nič viac iba to, aby Maďarsko dodržiavalo zmluvy, ktoré podpísalo. Sme presvedčení, že takéto postoj právom očakávame od Maďarska nielen my, ale – v záujme mieru a priateľskej spolupráce – aj Európa a celý civilizovaný a kultúrny svet!

Černová 27. 10. 2007

Slovenská spoločnosť trpí pocitom, že je medzi nami nedostatok ľudí, ktorí by integritou a silou svojej osobnosti boli odpoveďou na volanie po obnove zdrojov poľudšťovania sveta. Nemyslím si, že by to bola pravda. Mätúce pôsobí spochybňovanie spôsobu žiť život nielen pre seba, ale aj pre iného podľa kresťanského spôsobu, hoci je otvorený pre široký dialóg.

Príznačné je najmä spochybňovanie osobností, ktoré sa o poľudšťovanie sveta naozaj zaslúžili. Mám na mysli najmä Andreja Hlinku, ktorý je neraz označovaný za kontroverzného. Ale aj iná kladná osobnosť našich dejín, M. R. Štefánik, už bol označený za kontroverznú osobnosť. Napríklad v čase, kedy sa v košickej samospráve prednávalo obnovenie sochy Štefánika, Košický Večer uverejnil článok, kde sa spochybňujúco pripomínalo, že to nebol riadny generál a že v Košiciach ani nikdy nebol. Inými slovami, načo hovoriť o soche. Tá nakoniec do dnešnej doby neobnovená.

Počul som takto hovoriť aj o L. Štúrovi.

Zdanlivá absencia osobností okolo nás je dôsledkom niečoho, čo sa nazýva degradácia statusu. Týka sa aj súčasných kladných osobností spoločenského, kultúrneho, politického života.

Tento proces popísal H. Garfinkel ako proces, v ktorom sa znehodnotí status, hodnota nejakej osoby. Jej identita sa potom javí horšia v porovnaní s uznávanými typmi spoločnosti. V ceremónii degradácie statusu ide o to, ako pozbaviť človeka jeho doterajšej totožnosti a prideliť mu horšiu totožnosť. Prepojiť jeho "zlé" stránky, správanie vytrhnuté z kontextu, s motiváciou, ktorá je pochybná a odporuje súčasnej verejnej mienke alebo hodnotám.

Ceremoniál degradácie statusu je popísaný siedmimi krokmi. Môžeme ich rozviesť v kontexte s takou kladnou osobnosťou našich dejín, akou je Andrej Hlinka.

Prvým krokom pri degradovaní statusu, ktorý popísal Garfinkel, je,

Snaha o falošné vedomie o A. Hlinkovi

aby sa jednotlivci a jeho príbeh vyňali z rámca normalnosti. Napríklad A. Hlinka začína byť popisovaný ako antisemita, antiluterán, radikál, hoci fakty jeho života nič také nepotvrďujú. V podmienkach nášho života sa naviac "normalnosť" chápe ako niečo zbavené akejkoľvek viery, angažovanosti, úsilia o niečo. Je tu však všadeprítomná pohotovosť k všeobecnej kritike. Predchádza jej vyčkávanie, ako to dopadne a potom, keď sa veci "vyčirajú", znova pohodlná pozícia kritika.

Rozlíšil by som tu minimálne dva typy degradátorov. Prvý typ je degradátor, človek mnohých tvári, ktoré prezentuje ako pávy chvost. Je majster toho, ako sa neprejavíť. Hovorí mnoho, ale nie je jasné, čo chce povedať. Nakoniec pri každej vyhranenej osobe zašumí svojím pávim chvostom, akoby chcel povedať, toľko je tvári a ten má iba jednu.

Druhý typ degradátora je agresívny. Ak stretne tvár, ktorú nemá vo svojom pávom chvoste, v žiadnom jeho pierku, útočí. Nikto nemá právo na svoju tvár, ak nie je zastúpená v pávom chvoste degradátora.

V druhom kroku je degradovaný jednotlivci a jeho príbeh zaprezentovaný ako typický pre nejakú minusovú skupinu ľudí. V prípade A. Hlinku sa objavuje výčitka: kňaz v politike. Kňaz v politike znamená minúsového človeka. Znova sa neberie do úva-

hy, že v dôsledku maďarizácie na začiatku XX. storočia, v čase, keď mali iné národy už univerzity, na Slovensku Slováci nemali ani základné školy.

V treťom kroku sa degradujúci musia prezentovať ako zástupcovia verejnej mienky. To nie fažké. Je dosť médií, ktoré im prepožičiavajú svoje stránky. O tom, že je A. Hlinka kontroverzný, už hovorilo mnoho médií. Česť patrí tým, ktoré priniesli objektívne referencie.

Vo štvrtom kroku degradátor musí presvedčiť, že má na pamäti čelné hodnoty spoločnosti. Čelnou hodnotou, za ktorú sa degradujúci schováva, je zľavnená hodnota. Nie až taká prísna, ale relativizovaná. Veď všelijako sa dá. Takto sa "osamocuje" skutočná osobnosť ako málo moderná, zaostala, bazirujúca na niečom, čo už dnes nemá žiaden význam. Tak sa osobnosť A. Hlinku má tendenciu prepadať do starých, zašlých časov, ktoré už nemajú dnešným ľuďom čo povedať. Stále sa čaká čosi nové, čo na chvíľu zaujme, aby sa znova čakalo na niečo iné. Čelná pseudohodnota platí iba chvíľu.

V piatom kroku degradátor už vystupuje v mene týchto nových trendov.

Má právo takto vystupovať, veď zastupuje už čosi celkom nové. Niečo, čo tu ešte nebolo a čo príde. Časy A. Hlinku sú už za nami. Je to stará história. Kto by sa jej venoval. Naviac človek s toľkými chybami. Kontroverzný.

V šiestom kroku začínajú byť aj ostatní presvedčení, že degradujúci má právo vystupovať v mene týchto nových hodnôt. Dôverujú mu a vzdávajú sa vlastného názoru. Prijímajú degradáciu statusu iného človeka. Aj dnes už počuť, že A. Hlinka bol kontroverzná osoba. Už je onálepkovaný, nie spoznávaný. Spája to už jedných a rozdeľuje druhých.

V siedmom kroku degradujúci môže konečne plne prejavíť svoj dištanc od degradovaného a očakáva, že tak urobia aj iní. Hodnotový alebo národných dejín sa vyprázdnilo a uvoľnilo miesto pre kohosi, kto pre nás nič neurobil, nežil pre nás, ale iba žil z nás. Najhoršie je, že sa takto môže falošovať ľudské vedomie. A svedomie sa tak namiesto toho, aby bolo radcom, stáva cez falošné vedomie a zrelativizované hodnoty povrchným sudcom.

STANISLAV HVOZDÍK

Kresba: Andrej Mišanek

Na napísanie týchto slov ma vyprovokoval môj známy, ktorému syn po generačnej výmene názorov povedal: „Na vás starých treba vymyslieť nejaký sprej, aby ste neotravovali“

Už takmer pred sto rokmi Giovanni Papini napísal: „Človek nemôže vyžiť bez chleba, zdravia a nádeje.“ Spoločnosť, ktorá sa ho pokúša o toto zbaviť, je zlá, necitlivá, nehumánna a kope si vlastný hrob a mala by sa o tom aspoň dozvedieť. Moderná demokratická spoločnosť veľmi citlivo, až demonštratívne reaguje na porušovanie práv žien, rôznych menšín, zvierat, ale vekovú diskrimináciu trpí s prekvapujúcou ľahostajnosťou.

Sme niekedy a možno i často otrav-

...rúbe sa už

ni, nervózni, netrpeliví, podráždení, nadmieru kritickí a nespokojní. Možno je to i preto, že všetko v tej aktívnej fáze života má svoju postupnosť, pozvoľný vývoj – osvedčené etapy: detstvo, školská príprava, stáže, pracovný, profesionálny postup trvajúci desiatky rokov a penzistom sa stanete zo dňa na deň! Včera významný majster, primár, riaditeľ, ktorý nevie čo skôr a dnes občan na dôchodku bez diára a vplyvu s príjmom na úrovni sociálneho minima. Je to šok a s tým sa s pribúdajúcimi rokmi organizmus čoraz ťažšie vyrovnáva.

Pohode penzistu nepridáva ani to, ak v masmédiách počuje a číta: „Čo ti stáří chcú, veď celý život nerobili nič, len budovali socializmus“. Nuž nikto si čas ani miesto svojho zrodu nevyberá, ale kvôli pravde treba priznať, že zatiaľ každá vláda plácala diery v štátnom rozpočte iba rozpredajom toho „socialistického“ majetku od fabrik, bánk, energetiky až po školské a divadelné budovy.

Generácia dôchodcov s nepochopením sleduje toto znárodnenie naopak a nevie, či proces honosne nazývaný privatizácia, keď štátny majetok vybudovaný občanmi mení majiteľa, je humánnejší!

S prekvapením a väčšinou bez obdivu sledujú na televíznych obrazovkách tých úspešných, mladých a bohatých, ktorí uverili, že vďaka výhradne svojim výnimočným schopnostiam a pracovitosti za svoj majetok, bohatstvo a blahobyt. Nezávidia!! Už dávno pochopili, že v istej fáze života, ktorá určite neminie ani tieto „celebrity“, nie sú dôležité vily pri mori, jachty, poľovnícke trofeje a luxusné limuzíny. A nepomôžu ani miliardové kontá.

Je dosť pravdepodobné, že týmito vetami som potvrdil pozorenie, že naša generácia pokladá obdobie budovania socializmu za lepšie. Áno, bolo nám určite lepšie ako dnes, veď sme boli mladí, pekní, zaľúbení, zdraví a plní nádeje, že už po tom všetkom môže byť len lepšie! Ale ako nás postupne opúšťala mladická radosť zo života a odchádzali ilúzie, začínali sme prijímať označenie „stratená generácia“ – nič originálne, taká bola i tá po prvej svetovej vojne!

Pripomením ťažké povojnové roky, plné nedostatkov – chýbali základné potraviny, neboli byty ani životné istoty. Importovaný „vítězný únor“ zbavil starých rodičov i našich rodičov znárodním všetkého, o čo sa rokmi ťažkou prácou pričínili, násilná kolektivizácia vzala národu prevažne roľníckeho charakteru chuť nielen do práce, ale aj do života a záujem o pôdu, kruté päťdesiate roky plné represii, neistoty, ponížovania navyky poznačili i našu generáciu, najmä v procese kádovania na školách. Krátke bratislavské či pražské „jaro“ s následnou normalizáciou odčerpalo posledné sily a zvyšky optimizmu. A s plynúcim časom našich najlepších rokov sme prestávali veriť stranickým rečiam o krajšej budúcnosti a novým politikom o odrazení sa od dna, lebo my sme na dne a naša budúcnosť je krátka na vysoké skoky!

Napriek tomu odmietame časté podceňovanie typu – že neovládame mobil a sme počítačovo analfabeti.

Boli to prislúšníci našej generácie, ktorí otvorili cestu do vesmíru a pristáli na Mesiaci. Zelenou revolúciou zdesaťnásobili poľnohospodársku produkciu a výrobu potravín, začali využívať slnečnú, vod-

nú i atómovú energiu, očkovaním zbavili ľudstvo moru, detskej obmy; vyvinutím širokého spektra antibiotík mnohých smrteľných chorôb a ponúkli možnosť náhrady dôležitých ľudských orgánov: očných rohoviek i opotrebovaných kĺbov. Naša generácia ponúkla televízor do každej domácnosti, mobilný telefón každému, kto chce a počítať tomu, kto na to má.

Dala svetu umelcov ako Šostakovič, Oistrach, Hemingwai, Solženicyn, Pavarotti, Poppová, Dvorský, Beatles. Naša generácia to dosiahla i preto, že už 60 rokov nedovolila založenie svetovej vojny. Čo mala ešte urobiť, aby sa vyhla pohrdaniu od mladých a úspešných podnikateľov a podceňovaniu od politikov? Naša generácia vytvorila podmienky, aby bib-

v našom lese

lický motív holubice s olivovou ratolesťou, ktorý poskytol Pablo Picasso komunistickéj ideológii na mnohé roky ako reklamu mieru, nezostala iba prázdny symbolom, ale sčasti naplnila boží prísľub z knihy Genezis: „Už nikdy viac neprekľajem zem pre človeka a nevyhubím všetko živé. Kým potrvá zem, nikdy neprestane seja a žatva, chladno a teplo, leto a zima, deň a noc.“

Vďaka významnému pokroku v biologicko-medicínskych vedách v uplynulom storočí došlo vo vyspelých krajinách Európy, ale aj na Slovensku k pozoruhodnému predĺženiu ľudského veku! To iste mnohých poteší, lenže každý chce dlho žiť, ale nikto nechce byť starý, a tak predĺženie života bez zabezpečenia jeho kvality je bezcenná výhra, mačacie zlato.

Ku komplexu kvality života seniorov patrí: slušný starobný dôchodok, vyspelá a dostupná lekárska starostlivosť, kúpeľná liečba, penzióny, ak chcete útulné rodinné starobince, ale aj hospice a kluby, prístupná kultúra a lacná doprava.

Drvivá väčšina našich dôchodcov však žije v dileme, či z penzie ušetrí na lieky alebo chlieb, nemôže si dovoliť ani noviny a auto a cestovanie sa znovu pre nich stalo nedosažitelným luxusom. A tak veľký výdobytok nežnej revolúcie – sloboda pohybu, teraz už do jedu, sa stala znovu iba nedostupným snom.

Dnes staroba sa stáva priestupkom, choroba zločinom. Kombinácia fungujúceho ducha so slabosťou tela by nemala byť dôvodom odsunutí človeka na vedľajšiu koľaj. Preto nevyužiť vložený kapitál vedomostí, skúseností a iného odlišného pohľadu? A nakoniec ani to, že niekto už neprodukuje a menej konzumuje, nemôže byť dôvod, aby vyspela spoločnosť takého človeka prestala brať na vedomie. Tu by nemali platiť africké zvyky a rituály. A tak u starých ľudí sa hromadí strach, nie ani tak zo smrti, ako zo staroby, rozumej samoty, bezmocnosti, nepotrebnosti a pocitu, že sú niekomu na obtiaž.

V dramatických situáciách vojnových konfliktov som s nepochopením čítal, že živí závideli mŕtvym. Dnes som už počul od seniorov, že závidia tým s Alzheimerom zatiehujúcim vedomie. Je to tragické zistenie!

Nechcel som blúdiť k takýmto chmúrnym, i keď realistickým úvahám. Viem, že vekom sa záujem, záľuby ani veľmi nemenia – iba krok sa skracuje, vzdialenosť predlžujú, bremená pripadajú ťažšie a vnútorný svet sa zužuje, lebo máme stále menej príležitostí pri stretnutiach s ľuďmi povedať: Pamätáš? Mysme sa neocitli v cudzom, ale inom - novom svete a ak nám nevyhovuje, tak už nemáme možnosť odísť žiť inde ako mladí a tých je podľa prieskumu viac ako polovica.

Dôchodca má viac času na športové aktivity, kultúru, literatúru, záhradkárstvo, cestovanie i keď žiaľ často naráža na svoje i objektívne telesné a finančné limity. Našťastie väčšina dôchodcov disponuje časom a vôľou maximálne sa venovať svojim vnúčatám, ktorým sa snaží vynahradiť to, čo nemohli dať svojim deťom. Tento vzťah je spoločnosťou často nedocenený, lebo on obohacuje deti aj seniorov a umožňuje zachovať národnú rodinnú kontinuitu a prenášať dobré tradície do moderného prostredia.

NORBERT M. BEŇUŠKA

MICHAL ONDREJKA

Ospravedlniť sa... Komu?

Lídri maďarskej menšiny neustále prisúvajú na slovenskú politickú scénu údajné „k r i v d y“, ktoré sa na nich páchajú, čím narúšajú ináč celkom pokojnú atmosféru v Slovenskej republike.

Od obnovenia slovenskej štátnosti to boli témy o obecných tabuliach, ženských priezviskách, mužských menách, opatrné spochybňovanie dôsledkov oboch prehratých vojen, maďarská univerzita, maďarský biskup, autonómia, južanský slovenský dištrikt, miestna autonómia, kolektívna vina, Benešove dekréty a v neposlednom rade „ospravedlnenie“ za „KRIVDY“, ktoré údajne popáchali Slováci na maďarskej menšine po skončení druhej svetovej vojny.

Bolo by možné prejať ľútosť nad strádáním do Maďarska vysídlených slovenských občanov maďarskej národnosti, ak by sa tým zastavil prúd ďalších „krívd“. História však učí, že tomu by tak nebolo. Všetko to sú sondy, ktoré sa z času na čas vystrčia, aby sa zistilo, či je tu čas premeniť fatamorgánu na Veľké Maďarsko. Je zaujímavé, že nie Slováci sa dožadujú ospravedlnenia od Maďarov za krivdy, ktoré popáchali na slovenskom národe v tisícročnom spoluzití, ale najmä v posledných 150 rokoch.

„Krivdy“

na maďarskom obyvateľstve

Za najväčšie „krivdy“ popáchané Slováckmi na slovenských Maďaroch pokladajú lídri maďarskej menšiny tzv. násilne vyhánanie maďarského obyvateľstva zo Slovenska. Pritom ani sa slovíčkom nezmienia o príčinách, ktoré k tomu viedli.

Netreba dokazovať, že najnesprávnejšie národy v Európe boli Nemci a Maďari. Nemci pod ilúziou Drang nach Osten túžili zmocniť sa území obývaných slovanskými národmi na východe, Maďari pod víziou Veľkého Maďarska zasa ovládať strednú a juhovýchodnú Európu. Na realizáciu ilúzie a vízie vždy využili početné menšiny, ktoré po prvej svetovej vojne boli začlenené do nových štátov rozpadnutej habsburskej monarchie. Pretieklo veľa krvi, než sa víťazné mocnosti pokúsili urobiť koniec vytvorením pokiaľ možno homogénnych národných štátov.

Rozkladná činnosť minorít sa prejavovala najvypuklejšie v Česko - Slovensku, kde na západnej hranici žilo okolo 3 miliónov Nemcov a v južnej prihraničnej oblasti Slovenska asi 650 000 Maďarov a v Maďarsku okolo 638 000 Slovákov. Kým Slováci v Maďarsku boli systematicky odnárodňovaní, Maďari na Slovensku mali všetky dobové práva menšín proklamované Spoločnosťou národov, prevzaté do mierovej zmluvy z TRIANONE zákon č. 102/1922 Zb, zatiaľ Maďarom sa podarilo asimilovať Slovákov do počtu okolo 15 000 v roku 1991. Keď v dôsledku slabosti víťazných mocností v roku 1933 prevzal moc v Nemecku Adolf Hitler, dúfali, že vízia Veľkého Maďarska je v dohľade. Zosilnili tlak a účinne s Hitlerom spolupracovali. Tlak vyústil do okupácie prihraničných oblastí Česka Nemeckom a južných oblastí Slovenska, do Viedenskej arbitráže 1938 a následne do druhej svetovej vojny, ktorú volaním ÉLJEN Á HÁBORUL vítali šovinizmom zaslepení občania v Maďarsku.

Víťazné mocnosti druhej svetovej vojny nechceli opakovať chyby prvej svetovej vojny, ale rozhodli sa obnoviť štáty, najmä Česko - Slovensko s čo najmenším počtom minorít separátnymi dohodami a záverom v Mierovej zmluve uzavretej v Paríži dňa 10. 2. 1947.

Otázka maďarskej menšiny sa riešila: DOHODOU uzavretou dňa 20. 1. 1945 o príméri, ktorú podpísali v Moskve

zástupcovia porazeného Maďarska s ČSR, USA a Veľkou Britániou. V dohode sa Maďarsko zaviazalo v čo najkratšom čase odsunúť z okupovaného Slovenska zvyšky armádných velení, žandárske útvary, políciu a vysoké úradníctvo aj s rodinami. V tejto fáze odišlo z juhu Slovenska asi 30 000 občanov - Maďarov.

Druhá DOHODA sa uzavrela v Budapešti dňa 27. 2. 1946 medzi vládou ČSR a Maďarskom o v ý m e n e obyvateľstva. Slovenské obyvateľstvo, ktoré ostalo v Maďarsku na základe Mierovej zmluvy z TRIANONU malo príležitosť vrátiť sa do krajiny všetkých Slovákov - na Slovensko. Maďarské obyvateľstvo žijúce na Slovensku mohlo odísť tiež do vlastnej kmeňovej krajiny - Maďarska. V skutočnosti to bola recipročná dohoda. Podľa nej sa do Maďarska presunulo okolo 60 000 slovenských Maďarov.

Podstatná väčšina odmietla odísť do Maďarska.

Ihneď po ukončení vojny, keď bolo jasné, že okupované územie južného Slovenska neostane okupantom, upratlo sa okolo 10 000 občanov do Maďarska v snahe vyhnúť sa ľudovému súdnicstvu na Slovensku. Boli to rôzne kriminálne živly, šmelinári, pašeráci, náčelníci šipových krížov, politickí emisári a podobne.

Vo všetkých uvedených fázach odišlo zo Slovenska okolo 100 000 Maďarov. Aj tak ostalo na Slovensku okolo 560 000 občanov, ktorí nemali záujem odísť do kmeňovej krajiny - Maďarska. Orgány č.-sl. štátnej moci vyvíjali na nich tlak, aby ovládali aspoň úradný jazyk, aby sa tak mohli zapojiť do spoločenského života. Túto snahu česko-slovenských orgánov lídri maďarskej menšiny nazývajú násilnou „reslovakizáciou“.

Utkveli mi v pamäti dobové úkazy reslovakizácie. Po odchode slovenských Maďarov územie ostalo i naďalej národnostne zmiešané. Silný tlak „reslovakizácie“ spôsobil, že nápisy na obchodoch, podnikoch, úradoch, školách boli v slovenskom jazyku. Pod nimi v drobnejšej štruktúre písma v maďarčine. Neskôr, v rokoch šesťdesiatych, nápisy boli približne rovnaké a v sedemdesiatych rokoch už rovnaké a v osemdesiatych rokoch sa to otočilo. V maďarčine prvý a v slovenčine druhý. Reslovakizácia bola iba formálna. Z Maďarska presídlené slovenské rodiny sa dostali, pokiaľ odmietli ísť do českého pohraničia, do formálne reslovakizovaných komunit, kde sa hovorilo po maďarsky. Slovenskí repatrianti, keďže ovládali aj jazyk maďarský, sa postupne pomad'arčili. Na Slovensku! Napríklad Kolta.

Historické fakty preukazujú, že na Slovensku nešlo o prípad ako v susednom Česku. Nebola to ani pomsta za destabilizáciu prvej ČSR, ani pomsta za v y p u d e n i e okolo 40 000 slovenských, českých a rusínskych roľníkov v roku 1938 hospodáriacich na štátom prevzatej pôde maďarských latifundistov na južnom Slovensku. Ani odplata za činy, ktoré uvádzame nižšie. Bola to snaha, ako zabrániť rozkladnému pôsobeniu huckaných menšín aj v budúcnosti destabilizovať štát. Ako vidno, zámer sa nepodaril. Problém sa vlečie do budúcnosti.

Naše televízie, nevynímajúc verejnoprávnu, často ukazujú dlhé kolóny konských povozov naložených rozličným

Odprositi'... Koho a za čo?

Zjednotiti' sa... S kým?

domácim zariadením, plačúce ženy, zubožených starcov a stareny, ako smutne odchádzajú z domoviny svojich predkov. Ani slovom sa nezmienia o príčinách presídľovacej akcie.

Akciu, ktorú vykonali maďarské štátne orgány na obyvateľoch južného Slovenska vzápätí po Viedenskej arbitráži už vonkoncom nespomenú. Išlo o opačný prípad, keď slovenskí, českí a rusínski roľníci - kolonisti museli za 5 x 24 hodín opustiť slovenské územie pririeknuté Nemeckom a Talianskom Maďarsku. O tom maďarskí lídri ani nemuknú a naše televízie tobôž.

V tejto práci sa snažím pripomenúť zabúdajúcej slovenskej verejnosti aj tento nehumánny čin maďarských orgánov uskutočnený v roku 1938. Tento čin sa v dobových dokumentoch označuje pojmom „vypudenie.“

Viedenská arbitráž

Mnichovská dohoda zo dňa 29. 9. 1938 v doplnujúcom vyhlásení uvádzala: 1. „Pokým nebudú do 3 mesiacov vyriešené nároky formou dohody medzi vládami Česko - Slovenska a Maďarského kráľovstva, stanú sa predmetom ďalšieho stretnutia hláv štyroch mocností, t. j. Nemecka, Talianska, Francúzska a Anglicka.“

Napriek úsiliu, ktoré na rokovaniach v Komárne preukázala česko-slovenská vláda, zastupená predsedom slovenskej autonómnej vlády dr. Jozefom Tisom, nepodarilo sa maďarské nároky uspokojiť. Strany túto skutočnosť oznámili štyrom mocnostiam. Dňa 29. 9. 1938 rozhodli vo Viedni o požiadavke Maďarského kráľovstva zástupcovia Nemecka a Talianska, takto: 2. „Vyprázdňovanie česko-slovenského územia určeného na odstúpenie a jeho obsadenie Maďarskom začne 5. 11. 1938 a skončí sa do 10. 11. 1938. Problematiku s realizáciou verdiktu mal riešiť česko-slovensko-maďarský výbor. V prípade nedohody mali opäť rozhodnúť veľmoci.“

Boli to kruté slová pre Slovensko, začínajúce po 6. októbri. Nedohoda vo výbore bola poistená vyhrážkou v prospech Maďarska: ak sa nedohodnete, môže to byť aj horšie. Viedenským verdiktom stratilo Slovensko najjužnejšie územia Žitného ostrova a východoslovenskej nížiny v rozlohe 10 390 km², t. j. takmer 1/5 územia s počtom obyvateľov 860 000. Na postihnutom území žili nielen príslušníci maďarskej menšiny, ale aj Slováci, Česi a Moravia v počte 276 287, ďalej Nemci v počte 8 967, Rusíni 1 829, Židia 26 181 a Cigáni.

Lehota piatich dní, v ktorých sa malo územie odovzdať Maďarsku, vyvolala medzi obyvateľstvom nemaďarskej národnosti odpor, strach a paniku, najmä keď v pätách honvédskych kománd prichádzala vopred pripravená civilná správa a začala si počínať ako na podmanenom území. Ihneď vydala zákaz pohybu obyvateľstva, nastolila tuhá maďarizáciu, zatýkanie predstaviteľov česko-slovenskej moci, pozmenila názvy obcí, vyhľadávala možných budúcich predstaviteľov slovenskej menšiny a podobne. Tak ako gróf Appony, aj ona sa sústredila na školstvo. Žiakom, študentom gymnázií menila mená a prie-

zviská. Tak z Antona, Štefana, Ladislava, Vojtecha, Michala sa za noc stal Antal, István, László, Béla, Mihály. Pred vyučovaním nariadila vzdávať poctu štátnej vlajke postojom vpozore za spevu maďarskej hymny. Ako príklad uvádzam príbeh istého študenta, ktorého nazvem Anton Vančík. V Šurianskom gymnáziu bol na tretí deň vymenovaný riaditeľ a väčšina profesorov. Nový maďarský riaditeľ Zászlos po povinnom vzdaní úcty štátnej zástave a vypočutí štátnej hymny prechádzal pomedzi rady na dvore nastúpeňých študentov. Zastavil sa pred ôsmou triedou a ukázal paličkou: „TIED NÉV“ tvoje meno. Študent sa obzeral. Sused mu pošepol: „povedz svoje meno.“ Anton Vančík, pán riadi-

teľ.“ NEM, TE TÓL MA , ANTÁL VANCSEK. És meg EN IGASGATÓ ÚR“ - Nie, ty si odo dnes Antal Vancsik a ja IGASGATÓ ÚR. Anton čosi zamrmľal. Riaditeľ nato: „MI ASZ?“ Anton z ulice vedel čosi po maďarsky: „FÁJ A FOGAM, IGASGATÓ ÚR“ - Bolí ma zub, pán riaditeľ. Riaditeľ Zászlos vycítil posmešok v odpovedi, celý červený dal rozchod do tried.

Anton príbeh porozprával doma. O dva dni sa po vyučovaní Anton poberal domov. Kamaráti z ulice mu odovzdali odkaz matky: „Hľadáji ťa žandári. Uteč do Nitry k tetke.“ Pri prekračovaní hraníc (skôr plazení) honvédi naňho striedali. Prešiel však šťastlivo.

V Šuranoch pred kostolom za spievania slovenskej hymny a rozvinutí slovenskej zástavy došlo k strelbe, pri ktorej žandári zastrelili pobežujúcu nemú 17-ročnú Máriu Kokošovú a viacerých poranili. Okolo 50 občanov podrobili drastickému vyšetrovaniu za údajnú „vzburu“ „TÓTOV“ (Slovákov) proti maďarskému štátu.

V obci Čechy na sviatky Troch kráľov 1939 sa v kostole spievala slovenská hymna. Pri východe chceli žandári „provokátérov“ uväzniť. Okolo 200 občanov sa postavilo na odpor. Žandári do občanov striedali, pričom zabili dvoch účastníkov, jedného ťažko zranili a viacerých ľahšie. Desiatky občanov násilne zaistili a podrobili neľudskému výsluchu.

Ako kontrastuje strelba do pokojných občanov s názormi v publikácii „Maďari na Slovensku.“ Citujem: „Práve na tomto území budovali svoju kultúru, a to je opäť tá istá kultúra, ktorú sa snažia rozvinúť pre dobro ľudstva. To je jeden z dôvodov, prečo chcú Maďari na Slovensku i n a d' a l e j používať svoje národné symboly spolu so symbolmi Slovenskej republiky. Používanie maďarskej hymny a zástavy nie je namierené proti nikomu, ale naopak, vyjadruje t ú ž b u časti maďarskej komunity na Slovensku.“

O akú túžbu ide, to už spis nepovedal. Veta ostala bez záveru.

Keď Slováci rozvinuli slovenskú zástavu a spievali slovenskú hymnu, maďarskí žandári do nich striedali. Vari tí zastrelení nebudovali na svojom slovenskom území svoju kultúru? Aby už nikdy nemohli spievať, zastrelili ich. Striedanie do pokojných občanov bola kultúra? Nie! Takú kultúru Slováci nechcú.

Spievanie slovenskej hymny a rozvinutie zástavy v slovenskej obci bolo „vzburou.“ Spievanie maďarskej hymny pod maďarskou zástavou a prechádzky vrcholových politikov spoza Dunaja je t ú ž b o u . Tá túžba sa má stať právom maďarskej menšiny.

Oba výrazy „i n a d' a l e j“ a „vyjadrujú t ú ž b u“ evokujú v Slováckoch návrat pred rok 1918.

V tejto práci nejde o dokumentovanie publikácie Maďari na Slovensku, čo je Mein Kampf maďarskej menšiny.

(Pokračovanie na 10. a 11. strane)

Nedávno som šiel električkou na Zlaté piesky. Chtiac-nehtiac počúval som rozhovor dvoch vysokoškôľakov. Téma? Euro. Jeden vraví: „Vôbec ma neprekvapí, ak Ficova vláda prehrá budúce voľby, všetko príšerne zdraží ako v eurokrajinách a chudobní voliči to koalícii zráťajú aj s úrokmi.“ „Mne je to jedno, aspoň ten židožrút zmizne z litra.“ Tak som sa dozvedel, čo je to „liter“, i to, kto je to židožrút.

To, že dnešná slovenská spoločnosť je už taká domotaná, že nevie, kde je sever, je rovnica o viacerých neznámych. Dnešný piatok vraj vie viac ako dospeláci – Markíza dixit. Z médií, nezáleží či elektronických alebo printových, sa dozvedá človek toľko vecí, ktoré rania ľudskú dôstojnosť, že niet sa čo diviť, ak „audimat“ klesá a verejnosť odmieta poplatky aj za rozhlas, aj za televíziu.

Neviem však, ako môže človek pasujúci sa za akademika, spraviť židožrúta z Andreja Hlinku. Veď zomrel pred 2. svetovou vojnou, ktorá splodila šoah, bol katolícky kňaz, striktné sa pridrižoval učenia Katolíckej cirkvi a pápežov, demokratický politik...

Už sme si zvykli, vlastne donútili nás, aby sme si zvykli, že zo slovenskej národnej minulosti môžeme spomínať len to, čo je *politically correct* – len to, čo sa nosí. Nič viac. Už maďarský prváčik vie, čo je to Trianon, slovenskí deviataci nevedia, kto je Štúr, Štefánik, Hlinka, tobôž Tiso, či Dubček... Ak pani učiteľka s prváčikmi náhodou spieva slovenské ľudovky, tak si ju súdružka riaditeľka predvolá na koberec kvôli nacionalizmu a „demokraticky“ jej nepredlí zmluvu. A rovnako je to aj v iných sférach a odvetviach súčasnej spoločnosti.

Necudo teda, že tí „neskôr narodení“ poznajú Andreja Hlinku až z „litra“, z tisíckorunáčky.

V letných dňoch si pripomíname Andreja Hlinku, najintenzívnejšie vari v Ružomberku, ktorý je mojím rodiskom, kde Andrej Hlinka žil, pôsobil ako kňaz i politik a v roku 1938 i umrel.

Veľmi zaujímavé je sledovať komentáre židovskej tlače, ktorá činnosť „Ota národa“ vtedy pozorne sledovala i komentovala. Vari najtrefnejšie písali židovské noviny a časopisy, ktoré popierajú, ba hmatateľne vyvracajú „židožrúťstvo“ Andreja Hlinku. *Algemeine Jüdische Zeitung* vychádzal v Bratislave. 31. júla 1936 (r. 4, č. 15) uverejnil vyjadrenie Andreja Hlinku o slovenských Židoch v článku *Slovenská ľudová strana nie je nepriateľská voči židom*:

Predseda Slovenskej ľudovej strany, prelát Andrej Hlinka, prijal podpredsedu židovskej strany Mateja Weimera z Liptovského Mikuláša, ktorý ho navštívil v súvislosti s protižidovskými útokmi v tlači podliehajúcej jeho strane a s ňou súvisiacimi výtržnosťami posledných čias.

Prijatie bolo veľmi srdečné a na výčitky pána dr. Weimera dal Andrej Hlinka nasledovné vyhlásenie:

„Nie som nijaký nepriateľ Židov, ani mnou vedená politická strana nie je nepriateľsky zameraná voči Židom. Antisemitizmus nepatrí do programu našej strany. Ako katolícky duchovný som si plne vedomý veľkého mravného, náboženského a historického významu židovstva pre celú kultúru ľudstva, menovite pre kresťanstvo. Pokiaľ sa židovstvo nechá viesť duchom prorokov zvestovaného náboženstva a od jeho zásad sa nedá odrhnúť, nemusí sa od slovenského národa, ktorého vedenie mi bolo zverené, ničoho obávať. Nepesťujeme žiadny antisemitizmus, ani kvôli politickým, ani kvôli hospodárskym cieľom. To všetko by bolo v

JOZEF M. RYDLO

„Židožrút“ Andrej Hlinka?

protiklade k celej mojej minulosti, ktorá je poznačená bojom proti útlaku každej menšiny. Boj za práva a slobodu môjho ľudu bol predsa zmyslom môjho života. Náš boj nepatrí Židom, ale všetkým tým, ktorí onen mravný svetový poriadok, na ktorom je založené aj židovské náboženstvo, ohrozovali a chceli zničiť. Pokiaľ by židovstvo bolo odpadlíkom vznešených tradícií viery a chcelo by sa postaviť osobitným spôsobom do služieb nám nepriateľských duchovných, politických a sociálnych svetonázorov a prúdov, narazí na náš najrozhodnejší odpor, s čím musia naši židovskí spoluobčania počítať. Nepochybujem o tom, že prevažná časť na Slovensku žijúcich Židov vďaka vrodenej rozvahe sa zdrží akéhokoľvek rozvratníctva. Nemôžem však zamlčať výčitku, že Vaša mládež po radikálne extrémnych stranách a miestami sa stavia aj do ich služieb. To je príčinou a vysvetlením prudkých útokov našej tlače a demonštrácií, ktorých nezostali ušetrení ani slovenskí Židia. Je mi príliš vzdialené celé židovstvo s oným odsúdením a hodným, proti mojej osobe namiereným inzultovaním komunistu Klingera, aby som sa s tým identifikoval. Je však vychovávateľskou a uvedomovavcou úlohou vodcov slovenského židovstva, aby tu urýchlene a zásadne zasiahli, svoju mládež od týchto zblúdení uchránili a eliminovali každý moment, ktorý by mohol ohrozovať nám všetkým želaťelné priateľské spoluzitie.

Čo najsrdečnejšie vítam, že sa Židia na Slovensku a v Republike rozhodli organizovať vo svojej vlastnej židovskej strane a že nechcú byť považovaní len za bezducho zdvihnuté ruky pri hlasovaní v prospech ostatných strán. To je jediná bezpečná záruka vytúženého spoluzitia a ja Vašu stranu ubezpečujem, že pri týchto snahách môžete počítať s mojou plnou podporou. Očakávam od slovenských Židov, že pre naše kultúrne snahy, pre slovenské umenie, literatúru prejavi pochoopenie, tieto tiež podporí a sa pripojí aj k náboženským mravným názorom. Ubezpečujem Vás, že potom nikdy nedôjde ani k najmenšiemu narušeniu našich priateľských vzájomných snáh o zachovanie mravného, sociálneho a štátneho poriadku. Moja minulosť vylučuje akéhokoľvek protižidovské štvania. Je Vám známe, že som bol ten,

ktorý sa počas prevratu s nasadením vlastnej popularity a vplyvu postavil a chránil Židov pred ohrozením ich životov a vlastníctva. Želám si, aby naša výzva prispela prispieť k upevnieniu oddávna jestvujúceho dobrého vzťahu medzi slovenským národom a slovenskými Židmi a pomohla ho upevniť.“

Pán Hlinka nakoniec ešte vyhlásil to najhlavnejšie, že sa postará o to, aby jeho stranická tlač nepublikovala nijaké antisemitské výpady.

Slovenský domov, časopis Spolku Slovákov-židov „Rozvoj“, ktorý vychádzal v Košiciach, v článku „Ako hovorí Hlinka a ako ostatní vodcovia“ (r. 2, č. 24, 17. júna 1938, s. 2) píše takto:

tl.– Z príležitosti osláv Pittsburskej

tom nám netreba hovoriť, lebo ten, ktorý pozná podstatu bratislavskej manifestácie, alebo ktorý čítal o jej priebehu, tomu netreba o tom ničoho viacej vysvetľovať.

Andrejovi Hlinkovi nemožno prísťvať nijak ten rasistický antisemitizmus, ktorým dnes jeho strana vlastne jej vodcovia lomujú svojich ľudí. Je nepopierateľné, že za prevratového besnenia niektorých živlov vykonal Andrej Hlinka pre ružomberské židovstvo dosť. Na to nemožno zabúdať, a preto i jeho prejav daný zahraničným novinárom možno považovať za objektívny. Všetko čo odpovedajú zatiaľ pán kanonik dr. Körper, pán poslanec Sidor a ostatní páncovia; tým je hlavné pokračovať v tom bohapustom a ne-

kresťanskom štvaní, to je ich program a cieľ. Andrej Hlinka tak, páni ostatní „vodcovia“ zase ináč. Od nich to ani nemožno inak očakávať, lebo tí, ktorým sa páči totalita, to ináč nemôžu.

Ten istý časopis v článku „Hlinka a Židia“ píše (r. 2, č. 33–34, 26. august 1938, s. 4)

Súkromný prejav je vždy bezprostrednejším a pravdivjším obrazom osobnosti a jej názorov, než slová určene verejnosti.

Bol nám daný k dispozícii súkromný dopis Hlinkov, nášmu mladému spolupracovníkovi, ktorý je poďakovaním za zaslanú zbierku básní:

D r a h ý priateľu! S pôžitkom som prečítal kyticu Vašich básní. Počiatok pekný a šťastný, reč čistá, vzlet poetický. Len ďalej pokračujte v

láske k slovenskej hrude a jazyku, veď slovenský národ nevie nenávidieť a prenasledovať... Slovenský národ sa podelil s každým. Právom si zaslúži, aby ste jeho reč milovali a pestovali. Slúžte za príklad mnohým Vaším súrodcom. Len ďalej. V úcte oddaný Andrej Hlinka. Ružomberok 29. VIII. 34.

Dopis hovorí jasne proti všetkým tým, ktorí antisemitizmus chcú urobiť jedným z pilierov politiky ľudovej strany.

Hlinka, ako vidieť, mal kladný a láskavý pomer k slovenskej židovskej mládeži, a prial slovensko-židovskému hnutiu zdaru a úspechu.

Vítal a bol vďačný i za prácu začiatočníka, za prejavenú snahu.

V korešpondenčnom listku z 28. III. 1938. povzbudzuje Hlinka nášho spolupracovníka. „Keď bude vo Vás vysoký a čistý nacionalizmus, zvíťazíte“.

Nemôže byť výraznejšieho prizna-

nia k našej práci, ako toto slovo presvedčeného a radikálneho nacionalistu. Tieto slová sú súčasne vyznaním Hlinkovej viery v čistý cit a silu národnej myšlienky, ktoré sú devízami aj nášho hnutia.

Keď 16. augusta 1938 Andrej Hlinka zomrel, bratislavské *Židovské noviny* 19 augusta 1938 (r. 1, č. 14) napísali o Andrejovi Hlinkovi tieto slová:

Slovenský národ má veľkého mŕtveho. Oplakáva svojho syna, ktorý hlboko zaryl svoje meno do slovenských dejín. Pred tvárou smrti zmákol každý bojový hluk; opadli vlny rozvírených vášní a pod hlbokým dojmom smútku osoby a strany, priatelia i nepriatelia hodnotia túto vynikajúcu postavu a prenikavý význam a my, židia, nemôžeme ostať stranou. Jeho verejná činnosť zasiahla i do našich radov a zavdala nám príčinu určiť postoj k nemu. Roky svojej mladosti strávil v Ružomberku, v ovzduší, ktoré vzdor rôznemu politickému rozvrstveniu spojilo spoločensky všetkých ľudí dobrej vôle, kresťanov i židov; styk bol medzi ním a židmi úprimný a srdečný. Cítil a vážil si svojich židovských spoluobčanov a ako farár hlásal náboženskú znášanlivosť. Jeho bystrý zrak spoznal duševné hodnoty ružomberkej židovskej inteligencie, s ktorou sa rád stýkal. Svoju dôveru dal okázalo najavo, keď v pamätnom ružomberkom procese roku 1906 za svojich obhajcov si zvolil židovských advokátov dr. Izidora Bihellera a dr. Bernáta Hillera. A keď roku 1909 Ružomberčania poslali panovníkovi žiadosť, aby v Segedíne uväznený Hlinka bol oslobodený, na žiadosti boli podpisy i všetkých ružomberkých židov.

Hlinkov postoj k židom sa nezmenil ani po prevrate. Hlásal i vtedy náboženskú znášanlivosť. Ten smer, ktorý sa, bohužiaľ, v posledných rokoch udomácnil u jednej čiastky jeho okolia a našiel obraz i v jeho tlači — nebol mu po vôli a neschvaľoval ho. Tomuto dal jasnými slovami i výraz v onom uverejnenom rozhovore, ktorý mal s miestopredsedom Židovskej strany dr. Matejom Weimerom, v ktorom odmietol každú náboženskú alebo rasovú nenávisť, a prízvukoval nutnosť spoluzitia kresťanského a židovského obyvateľstva. Keď sa skláňame i my pred pamiatkou tohoto muža a zúčastňujeme sa na smútku slovenského národa, dávame tým česť jeho statočnému zmýšľaniu, ktoré voči nám preukázal. Kiež by sa stal i v tomto smere vzorom tým, ktorí sú povolani v jeho diele pokračovať.

Nepochybne najvýstižnejší nekrológ uverejnil 26. augusta 1938 časopis Spolku Slovákov-židov „Rozvoj“ *Slovenský domov* (r. 2, 1938, č. 33–34). Jeho autor Tibor Löwenstein ho nadpísal jednoducho „Odišiel Andrej Hlinka“, redakcia ho zaradila hneď na prvú stranu: Dňa 16. augusta zomrel na svojej ružomberkej fare predseda a zakladateľ ľudovej strany Andrej Hlinka. Mesto Ružomberok, ktorého bol čestným občanom, mu vypravilo v nedeľu, dňa 21. augusta slávnostný národný pohreb. Desiat'tisíce odpredavali Hlinku na jeho poslednej ceste. Po veľkom boji vedenom celé desaťročia s obdivuhodným elánom a krajnou energiou zakončil tíško a kľudne Andrej Hlinka v 74. roku svojho plodného života pozemskú púť. Andrej Hlinka zomrel. Jeho telo bolo skryté pod hrudy onej čiernej ružomberkej hlíny, ktorú tak vrele a vrúčne miloval, odišla jeho duša, zostala však jeho práca a ovocie tejto.

Hlinkovo meno sa zapísalo a bude zapísavať do knihy slovenskej histórie.

Nechceme tuná rozoberať osobnosť a dielo plodného života Andreja Hlinku. Chceme ho iba zhodnotiť z nášho slovenskožidovského hľadiska. Strana, ktorej on bol predsedom a vodcom, zakladateľom a hlavou, častokrát nás nútila zaujať postoj nesúhlasu a odporu. Bojovali sme proti niektorým názorom ľudovej strany, ctili sme si však osobnosť Andreja Hlinku.

Videli sme Hlinku veľa krát. Zdalo sa nám častokrát, že ten výbojný a energický, zavše zase usmievaný a dobrotivý Hlinka, tá postava plná asketizmu a nadpriemernej prítlačivosti, je nepremožiteľná. Dávnejšie už znepokojovala Hlinku jeho vleká choroba, ohodávajúca jeho zdravie. Hlinka sa nepoddával, Hlinka pracoval a vytrvával až do krajného vypätia všetkých síl. Zomrel priamo symbolicky s krížom v ruke, modliac sa za slovenský národ ešte pri poslednom vydechnutí svojho života.

Celé obyvateľstvo Slovenska a nášho štátu bez rozdielu národnostného a náboženského svojho presvedčenia spomína jeho životné dielo.

Dielo Andreja Hlinku si však i plne zasluhuje svojho ocenenia. V ňom sa skrývalo niečo takého zvláštneho, čo nemožno podať perom novinárskym. Človek to cítil, keď videl tohoto šedivého kmeťa a cirkevného hodnostára stáť a rečniť jeho ľudu, keď videl tú asketickú postavu tej nekonečnej neúnavnosti, keď počul Hlinku z tribún a balkónov, ako hovorí k tisícom: „Národe môj...“

My z plného srdca želieme odchod tohoto veľkého bojovníka nového slovenského rána. Mal čitateľov i odporcov, mal zbožňovateľov i protivníkov. Jeho strana bojovala a bojuje častokrát proti nám i nevyberanými prostriedkami, toto však nemení nič na veci, aby sme v pietnom našom postoji nevzdali česť pamiatke Andreja Hlinku a nehodnotili nezištnú reťaz sústavnej práce idealistu. Hlinka bol politikom, novinárom a rečníkom. V prvom rade bol však kňazom a človekom. Viera ho sprevádzala pri každom jeho počínaní v prvom rade, v druhom rade myšlienka povznesenia slovenského ľudu stála tesne vedľa ideálu prvého. On im dával súzvuk a jednotnú harmóniu. Miloval slovenský ľud príkladnou láskou. Neželel fyzických obetí zálarovania a prenasledovania za maďarskej éry. Jeho povaha bola nezlomnej energie, však i rovnej cesty, z ktorej nepoznal ústupčivosti. Bude úkolom histórie zhodnotiť dielo Hlinkovo. My iba môžeme poznamenať, že pre slovenské židovstvo Hlinka vykonal značne. Hociže radikálne kruhy strany, ktorú viedol, činia ostré výpady proti nám, Hlinka sám ich nečinil. Hlinka bol v prvom rade kňazom a vedel v praxi dôkladne ponímať zásady kresťanskej vierouky a milovania blížneho. Rad židov spolupracoval roky s Hlinkom, v búrlivých poprevratových rokoch, poťažne v ich prvých dňoch, Hlinka rozprestrel svoju ochrannú ruku a zachraňoval ružomberským židom majetky, keď luza ulice sa nevedela mierniť, ale ničila všetko vo svojom okolí. Hlinka nejavil antisemitizmus, jeho čistá viera, viera silná a nezlomná, by mu ani antisemitizmus nebola dovoľovala. Jeho žiak poslanec Sidor učinil síce nepekny výpad na česko-slovenské židovstvo, činia to i zavše niektorí ostatní funkcionári ľudovej strany, Hlinka sám však aktívne nezasahoval do protižidovského boja. My si ctíme jeho dielo vykonané v prospech Slovenska. My si uvedomujeme, čo Andrej Hlinka znamenal a nik nemôže, i ten jeho najväčší politický odporca, poprieť výkon a prácu, ktorú zanechal Andrej Hlinka slovenskej histórii...

Sapienti sat! Múdreiu postačí.

S blížiacim sa koncom vojny nanovo vystúpila do popredia v povojnovej Európe aj otázka stanovenia štátnych hraníc. Obnova Česko-Slovenska a nastolenie prosovetského ľudovodemokratického režimu boli výsledkom zahraničnopolitických aktivít predovšetkým českého politického exilu, reprezentovaného bývalým prezidentom E. Benešom. Medzinárodno-politickým garantom obnovujúcej sa Č-SR sa stala Moskva. Zaradenie Česko-Slovenska do sovietskej záujmovej sféry vyplynulo predovšetkým zo spojeneckého paktu Stalina s Benešom, uzavretým v Moskve 12. decembra 1943. Táto skutočnosť bola Spojencami vzatá na vedomie a medzinárodnoprávne potvrdená na konferenciách v Teheráne a v Jalte. E. Beneš sa stal v Európe prvým Stalinovým quislingom. Pozoruhodné bolo len to, že čechoslováci ako jediní zo štátov a národov zaradených do sovietskej zóny dobrovoľne prijali štátut novú Č-SR, ako Stalinovej gubernie. Zahraničnopolitická orientácia Beneša na ZSSR od počiatku vyvolávala veľké obavy Veľkej Británie a najmä W. S. Churchilla o osud Česko-Slovenska, ako aj o celý stredoeurópsky priestor. To bol aj jeden z hlavných dôvodov, prečo britská vláda, na rozdiel od sovietskej vlády, odsúvala konečnú úpravu česko-slovenských štátnych hraníc na mierovú konferenciu a nechcela sa v tejto otázke vopred zaväzovať. Totiž otázka štátnych hraníc a pripravovaných etnických čistiek (Poľsko, Česko) sa v politike Moskvy stali silným sovietizačným faktorom, nesúcom sa na vlnu kolektívnej viny, nacionalizmu a šovinizmu.

Benešova vláda v Londýne zastávala oficiálny názor, aby sa už do dohôd o prímerí s Nemeckom a Maďarskom zakotvila nulita Mníchovskej dohody a tzv. viedenskej arbitráže, ako aj všetkých aktov, ktoré vzišli z týchto dohôd, alebo ktoré s nimi súviseli. Beneš sa pritom spoliehal predovšetkým na podporu Stalina, prostredníctvom ktorého chcel dosiahnuť uvedené ciele.

Tento politický kontext musíme vziať do úvahy, keď chceme hodnotiť dohodu o prímerí s Maďarskom, o ktorej sa rokovalo začiatkom roka 1945 v Moskve. Koncom decembra 1944 bola totiž v Debrecíne vytvorená dočasná maďarská vláda na čele s Béloom Dálnokim, ktorá prerušila styky s Nemeckom a vyhlásila mu vojnu. Na základe moskovských rokovaní bola dňa 20. januára 1945 podpísaná Dohoda o prímerí medzi ZSSR, Veľkou Britániou, USA a Maďarskom. Na rokovaníach sa zúčastnil aj česko-slovenský veľvyslanec Z. Fierlinger, ktorý sa usiloval presadiť do dohody o prímerí aj výmenu obyvateľstva medzi Č-SR a Maďarskom, kombinovanú s jednostranným vysídlením zvyšujúcej časti Maďarov z Česko-Slovenska do Maďarska. Pre zamietavé stanovisko zástupcov Veľkej Británie a USA bola táto otázka odsunutá na rokovanie o mierovej zmluve s Maďarskom. Jediné molotov podporoval Z. Fierlingera, čo nestačilo, aby sa uvedené požiadavky dostali ako záväzok do pripravovanej dohody o prímerí. Západní spojenci v tomto období už pristupovali k Č-SR ako k budúcej Stalinovej gubernii. Neboli totiž ochotní podporovať politiku etnických čistiek, tak ako si to predstavovali Beneš so Stalinom. Spojenci boli však vo všeobecnosti jednotní v tom, že v princípe nebudú akceptovať územné zmeny vynútené Nemeckom a Talianskom. Preto v dohode o prímerí musela maďarská delegácia akceptovať nulitu viedenského diktátu.

Vo vzťahu k Slovensku zakotvila Dohoda o prímerí medzi ZSSR, Veľkou Britániou, USA a Maďarskom – podpísaná za spojenecké veľmoci neskôrším šéfom Spojeneckej kontrolnej komisie v Maďarsku maršalom K. J. Vorošilovom a za dočasnú maďarskú vládu J. Gyöngyösim, J. Vörösom a S. Balogom – tieto základné princípy (neskôr sa stali súčasťou mierovej zmluvy s Maďarskom):

1. anulovanie štátnych hraníc medzi

JÁN BOBÁK

Kto bol vysídľovaný z južného Slovenska roku 1945?

Slovenskom a Maďarskom určených na základe viedenského diktátu;

2. odchod maďarského vojska a okupačného aparátu (takzvaní aňasi) z južného Slovenska;

3. anulovanie všetkých legislatívnych a administratívnych opatrení Maďarského kráľovstva vzťahujúcich sa na anexiu okupovaného južného Slovenska;

4. vrátenie všetkých cenností a materiálov, ktoré boli vyvezené zo Slovenska do Maďarska;

5. zaplatenie škôd spôsobených vojenskými operáciami maďarskej armády a okupáciou južného Slovenska.

Uvedené zásady sa vo všeobecnosti uplatnili aj v dohodách o prímerí s Maďarskom, tak ako si ich uplatnili Juho-slávia a Rumunsko. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že závery tzv. viedenských arbitrážnych rozhodnutí, ako aj maďarská okupácia bývalého územia Juho-slávie, boli Spojencami v princípe považované od počiatku za nulitné. Tento základný princíp bola v zásade nútená akceptovať aj nová maďarská demokratická vláda, vedená Béloom Dálnokim.

Na základe dohody o prímerí bol z južného Slovenska jednostranne vysídľovaný do Maďarska predovšetkým okupačný aparát (aj s rodinnými príslušníkmi), členovia rôznych ozbrojených zložiek a v neposlednom rade aj rôzni kolonisti a „utečenci“, ktorí do okupácie južného Slovenska nemali tu svoje trvalé bydlisko. Totiž Červená armáda postupovala v Maďarsku z juhu na sever a tlačila pred sebou nielen zvyšky porazenej a dezorganizovanej maďarskej armády, ale aj rôzne fašistické nyliašovské a iné živly, ktoré z obavy pred trestom hromadne (aj s rodinami) utekali pred Červenou armádou na okupované južné Slovensko s úmyslom ukryť sa a prečkať vojnovú pohromu. Takýmto spôsobom bolo po nastolení česko-slovenskej moci v roku 1945 na južnom Slovensku 20 000 – 30 000 občanov Maďarska. Časť z nich sa hneď po prechode frontu vrátila späť do Maďarska. Tí, ktorí sa obávali trestu veľmi rýchlo ušli na Západ, kde sa stratili v indierentnej mase povojnových utečencov a emigrantov. Väčšina z nich však zostala na okupovanom slovenskom juhu a česko-slovenské orgány (pokiaľ sa nedopustili zločinov) ich, v zmysle uzavretej dohody o prímerí, jednostranne deportovali späť do Maďarska. A toto bol v rokoch 1945 – 1948 aj jeden, jediný prípad jednostranného vysídľovania Maďarov (presnejšie maďarských štátnych občanov) zo Slovenska do Maďarska. Keby česko-slovenská strana takýmto spôsobom jednostranne vysídľila do Maďarska príslušníkov maďarskej menšiny, ktorí mali na južnom Slovensku trvalý pobyt do 2. novembra 1938, Budapešť by to veľmi efektívne zneužila vo svojej propagande a vysídlené osoby, za prítomnosti kamier a zahraničných novinárov, by vrátila späť na Slovensko. V jednotlivých prípadoch mohlo dôjsť aj k útekom časti maďarskej inteligencie z južného Slovenska do Maďarska, ktorá sa dala k dispozícii horthyovskému okupačnému aparátu a slúžila mu ešte aj začiatkom roka 1945. Podobný proces ako na južnom Slovensku prebiehal po skončení vojny aj na bývalých okupovaných územiach Rumunsko a Juho-slávie, ako aj v ďalších štátoch povojnovej Európy.

V snahe dosiahnuť určité politické

ciele je v tejto súvislosti zarážajúce, akého účelového falšovania histórie, je v súčasnosti schopná bulvárna tlač na Slovensku, reprezentovaná denníkom SME, keď príslušníkov maďarského okupačného aparátu a represívnych zložiek horthyovského režimu na okupovanom južnom Slovensku predstavuje takmer ako úbohú obeť etnických čistiek. Odsun maďarského okupačného aparátu a represívnych zložiek z južného Slovenska v roku 1945 sa pritom cieľavedome stotožňuje s deportáciami nemeckého obyvateľstva, alebo s riešením menšinovej maďarskej otázky. V slovenskej bulvárnej tlači je vykresľovaný obraz, akoby aj na južnom Slovensku (podobne ako v Sudetách v prípade Nemcov), sa uskuotočňovali akési „divoké“ odsuny maďarského obyvateľstva, spojené s nepredstaviteľným násilím a porušovaním ľudských práv. Čo je absolútny nezmysel a obyčajná lož. Je pochopiteľné, že tzv. profesionálni slušní občania sa vyjadrujú k Benešovým dekrétom a k riešeniu maďarskej otázky, tak ako sa vyjadrujú. Pre veľkú časť z nich je to predsa výnosná živnosť. (Blížšie pozri *Zastavme stupňujúcu špirálu národnej nevráživosti*. In: SME 12. 10. 2007.) Je však bezprecedentné, keď sa na účelovom falšovaní histórie aktívne podieľajú aj kňazi, verejne pritom obviňujúci iných z klamstiev a falšovania histórie. (Kňaz a publicista Ján K. Balázs: *Falšovateľská nadpráca*. In: SME 10. 10. 2007.) Pre vlastnú politickú zaslepenosť Balázsovi už asi nič nehovorí ôsme Božie prikázanie.

Vzťah maďarskej menšiny k obnove územnej integrity Slovenska v roku 1945 možno vo všeobecnosti charakterizovať ako pasívny. Nie sú známe prípady, žeby maďarské obyvateľstvo vôľou odpor proti opätovnému začleneniu bývalého okupovaného slovenského juhu späť do Slovenska, respektíve, že by po roku 1945 vyvíjalo v tomto smere nejaké aktivity. Takisto ani slovenské obyvateľstvo na bývalom okupovanom území sa neprejavovalo agresívne voči svojim maďarským spoluobčanom, i keď o obciach, kde v dôsledku zásahov maďarskej brannej moci došlo k vraždám Slovákov, bola situácia veľmi vyhrotená. To, čo v čase hlbokého mieru sa dialo s nemeckým civilným obyvateľstvom najmä v Poľsku, Česku, ale aj v Maďarsku, bolo na južnom Slovensku úplne neznámym javom.

Určité komplikácie vo vzťahoch Slovákov a Maďarov na jazykovo zmiešanom území nastali až keď Praha, v duch koncepcie budovania tzv. národného štátu Čechov a Slovákov, začala na Slovensku vytvárať silné protimenšinové nálady. A na tejto národno-frontovskej šovinistickej vlně sa začali prízivovať nielen politické strany, ale i rôzne konjunkturálne živly, často aj s kriminálnym pozadím. Olej do ohňa začala prilievajúť aj Budapešť svojou tradičnou politikou volajúcou po revízii štátnych hraníc v prospech Maďarska. Na južnom Slovensku sa začali objavovať známe revizionistické heslá: „Všetko späť!“, „Komárno, Košice boli a budú maďarské!“. Boli to však len okrajové nálady, ktoré v podstate nemali žiaden vplyv na slovenských Maďarov. Politika revizionizmu, ku ktorej sa Budapešť otvorene hlásila aj v roku 1945 (ako aj v nasledujúcom období), dávala zasa Prahe do rúk významné tromfy, ktorými pred medzinárodnou verejnosťou zdôvodňovala nevyhnutnú potrebu budovania takzvaného ná-

rodného štátu bez nemeckej a maďarskej menšiny. Argumentovalo sa predovšetkým štátno-bezpečnostnými a medzinárodnopolitickými dôvodmi.

Politiku revizionizmu intenzívne podporovala v zahraničí aj tzv. demokratická maďarská politická emigrácia sústredená v Londýne, ktorá sa usilovala získať na svoju stranu najmä britské konzervatívne kruhy. A to či už išlo o skupinu grófa M. Károlyiho, grófa K. Lónaya, hnutie A. Zsilinszkého, alebo o Maďarský londýnsky klub. Revizionistické plány maďarskej vlády, spriadajúce ideu veľkého Maďarska, s ktorými sa pripravovala vystúpiť na mierovej konferencii, pripravoval Vedecký ústav grófa P. Telekiho (založený ešte za Horthyho režimu), ktorý v roku 1945 zmenil len svojho vedúceho (P. Auer). Jeho pracovníci bez prerušenia naďalej pracovali na rôznych variantoch územných zmien v prospech povojnového, demokratického Maďarska.

To boli základné dôvody, prečo otázka zákazu propagandy územnej revízie zohrávala významnú úlohu na rokovaní o mierovej zmluve s Maďarskom. V tejto otázke bola mierová konferencia v podstate jednotná. A práve na základe česko-slovenských skúseností, navrhol vedúci delegácie, minister zahraničných vecí Jan Masaryk, aby do mierovej zmluvy s Maďarskom bola zakotvená otázka zákazu revizionistickej propagandy z Maďarska voči susedom, ktorá je aj po páde komunizmu sa revizionizmus stane základom maďarskej štátnej doktríny. Po provokačnej návšteve predsedníčky maďarského parlamentu Sziliovej na Slovensku priniesli maďarské internetové noviny správu, že na pôde Csemadoku – financovaného z peňazí slovenských daňových poplatníkov – sa mala 21. októbra 2007 uskutočniť akási slávnostná akadémia o „svoju vlasť milujúcom, zodpovednom politikovi“ M. Horthym. Patronát nad celou akciou údajne prevzal maďarský veľvyslanec na Slovensku A. Heizer. Do týchto revizionistických akcií zapadá aj úsilie vedenia Strany maďarskej koalície o rehabilitáciu iredentistu Jánosa Esterházyho. A čo je zaujímavé, naši verní strážcovia demokracie na Slovensku – tzv. profesionálni slušní ľudia – zázračne mlčia, nie je to ich parketa. Pravdepodobne sú honorovaní za iné veci.

Pri hodnotení koncepcie budovania tzv. národného štátu Čechov a Slovákov (1945 – 1948) v súčasnej slovenskej publicistike sa často zabúda na dôležitý fakt, že akokoľvek z dnešného hľadiska kritizujeme tento asimilačný projekt pražskej vlády, skutočnosťou zostáva, že v roku 1947, na mierovej konferencii v Paríži, bola táto koncepcia medzinárodno-politicky uznaná. V dôvodovej správe k mierovej zmluve s Maďarskom sa v tejto súvislosti uvádza, že spojenecké delegácie „plne uznali právo Česko-Slovenska na národný štát“. Od tohto medzinárodne akceptovaného princípu sa v ľudovodemokratickom Česko-Slovensku odvíjalo tzv. vnútorné riešenie maďarskej otázky v rokoch 1947 – 1948, ktorého hlavnou metódou sa stala takzvaná reslovakizácia.

Kľúč

1

Krajina, bel'mo mojich očí,
prameňmi plače. Rieky slz
stekajú príkro po úbočí
do mojej duše. K nej a skrz...

Plakala k dušiam mojich predkov.
Teraz mne zastavuje dych.
Modlím sa, nech v nich nie som smietkou,
nech nie som brvnom v očiach tých.

2

Za riekou (tečie strmo vo mne),
za riekou (do mňa preteká)
na pustom brehu horia ohne.
Vidím tam sedieť človeka.

Sedí tam mlčky človek so psom.
Pes leží, oheň plápolá.
Nad nimi Pán Boh vrší kopcom
iskry, čo ťahá z popola.

Pes bdie a ani človek nespí.
Pán Boh tiež nie je ospalý.
Len rieka, keď im kradne hviezdy,
ráňa si členky o skaly.

Napoj ma smädom, Pane

Ak svet je zo svetla, nie z tmy a z temnej moci,
ak v nočných uličkách tma nepríjemne hustá
skrýva bozk otázkou, čo iba o bozk prosí,
a na bozk odvetia len bozkom smädné ústa;

ak snežné holuby kladú nám za obločné
sklá pieseň milostnú a milosť nežnej rosy
nájde nás v pochybách, čo si tu človek počne
bez nehy, bez lásky, bez vlasti (také čosi!);

ak okná katedrál lomí sa k živej viere,
že hore nad všetkým, vo všetkom, i v nás samých
bedlí Ten,

ktorý nás

do člňa

dlaní

berie

z prázdnoty k nebesiam a k Božej sláve na nich;

ak dni, keď žijeme, nie sú len ako d'asná
bezzubých stareniiek a omáľaná kôrka
našich chvál opúšťa zerodované pásma
a Bohu smädnému nie je až taká horká;

ak drsná modlitba chudobných je mu jemná,
ak drsná modlitba úbochých sa mu páči,
ak svet je zo svetla, nie z tmy a z moci temna,
a svetlo s temnotou nie sú len krutí hráči -

potom príď, skoro príď, milostiplná chvíľa,
príď zaraz, teraz príď, príď hneď, a nie až potom,
príď smädná, aby si zo stredu smädu pila,
rozmnož smäd po kráse, vykleň ho nad životom.

TEODOR KRIŽKA

Impresie

Príď opäť v jasličkách... Budem ťa v dňoch,
čo chladia,
hriať ako oslička. Prestriem ti holé dlane.
Miesto troch mudrcov, čo nepôjdu viac tadiaľ,
dary ti prinesiem...

Napoj ma smädom, Pane.

Šediny

Osivel vlas, a vôbec nie je prvý,
a vôbec nie je sám.
V priezračnom mažiariku si nás drví
na zrnká do piesočných hodín klam.

Kam obrátiš sa, padáčky púpav
roznáša vietor, spriezačená spiež.
Akoby ktosi dobrý dostal úpal,
prach našich kostí rozfukuje tiež.

A možno celkom inak vníma deje,
kto za pluhom šiel a zem pooral.
Do vreca siaha, naširoko seje
zrno, a vzhádza na chorál.

Matke

Zdvihla si ruku, povzneseným hlasom
ukázala si mi les vzadu za humnami.
Akoby som sa čelom zrazil s krásou,
navždy som zostal zadumaný.

Nestal sa zázrak, len ma strmou vlnou
zaliata zeleň. Hudba, sama prvá.
Z domov a humien sú len hrby rumov,
z lesa len rúbanisko... Pieseň trvá.

V zarastených a zradných rumoch humien
dozrieva dávny nápev na rekviem.
Ale mne ako v boku koňa strmeň
zostala pieseň,

a ja žijem, žijem.

Nezábudky

Ako len útlocitne klonia pliecka...
Aj ostrieľaný, drsný chlap by zamrel.
Tak nehrou maskuje sa ľahká ženská.
Alebo sa to odmaskoval anjel?

Kohútom ráno natrhli sa hrdlá
a teraz pred jej belasosťou čušia.
Len moja duša mdlá sa pozabudla,
len moja chorá, zúbožená duša.

Tvoja tvár

Tvoja tvár, venček strieborného jasu,
tvoja tvár, venček z jasu mesiaca,
tvoja tvár, hviezdy nežne sa v nej trasú -
komu sa zjaví, toho posviaca.

Nevideli ťa nikdy moje oči,
sotva ťa moje oči uvidia,
ale keď duša do milosti vkročí,
oči tvoj obraz sebe závidia.

Zjavuješ sa mi zavše v hĺbke zreníc,
v srdci mi zavše sadáš na pery,
celého si ma v okamihu zmeníš,
také máš so mnou krásne zámery.

Tvoja tvár, venček z ušľachtilých tvarov,
tvoja tvár, venček z hviezdnych oparov,
tvoja tvár, ktorá ani nie je tvárou,
tušenie tváre iným za tvárou -

vojde vždy do mňa vystúpená z diaľok,
akoby vošiel život do hrobu
a hoci na to vôbec nemám nárok,
vracia mi tvár, jej pravú podobu.

Záhaľka

Uprostred leta záhrada má nádchu
a na svet žltá kašle ružami.
Lastovičky mi kričia, že ma zatknú,
nebesky modro budem spútaný.

Už beží ku mne fazuľa a brečtan
s putami holou stenou z kameňa.
Aj tento záťah bez úhony prečkám,
kým na väzňa ma v sade premenia

pavúcie siete slnkom premietané
na nahé biele telo poludnia.
Na chrbte ležať v tráve mávam za lietanie,
už mi je táto necnosť osudná.

Do vlasov leta viažem snivé mašle.
Tieň saténom ma náhle prepadá.
Čo na tom, že tak ľahostajne kašle
na tento zázrak sad i záhrada.

Nedeľa

na Bukovej

Zapadá slnko vrbam do rázsoch.
Lístia je menej ako takto vlani.
Horia mi nehrou prsty vo vlasoch
tej, ktorá srdce zvierala mi v dlani.

Do čela padajúce kučery
večerný vietor zhrnul k môjmu lícu.

Čo vôbec vybrať z toľkej nádhery,
keď dvaja blízki z blízkych najbližší sú.

O chvíľu budú hviezdy na dosah.
Už pre ne máme nachystané dlane.
Na okamih však slnko v rázsochách
ustrnie. Prečo? Možno žiarli na ne.

Impresia

Akoby slečnám dvíhal krátke sukne,
vysoko dvíha vietor vetvy vrúb
a ako básnik pred zázrakom zmlkne.
Slnko je v ústach neba zlatý zub.

Obilie vonia nehrou ženských ramien
a lúka plným bielym poprsím.
Milosrdná stráň k ústam dá mi prameň,
nečaká, kým sa smädcom zadusím.

Hrnotná ako hlavná cesta za dňa,
navečer tichá ako modrotlač
krajinou valí rieka baly plátna
a neustáva, má ho nadostač.

Rozmarný anjel leta plytvá krásou,
tanečne dupká drsnou topánkou,
podošvou čoraz tvrďšou, ťažšou
pomojom krku plnom škovránkov.

Dážď ako zajac dolu hlavou visí
z oblohy, ktorá nehrou pohrdla.
Za okamih mi spustí po kolmici
šumivú olovnicu do hrdla.

Maliar

Vzal farby, plátno, zopár štetcov
a maľoval a maľoval.
Maznal sa dlho s každou vecou,
krásou im všetkým d'akoval.

Každý ťah býval plnou vetou
vo veršoch zvaných obrazy.
Akoby kládol tucty kvetov
na okne s nebom do vázy.

Keď umieral, smrť v chladnej spálni
mala ťah kridel motýlí.

Obrazy nad ním ako žalmy
zo stien sa zaňho modlili.

Váhy

Nevrátiš oheň do dreva,
nevložíš báseň do srdca,
keď nespieva.

Aká si horúca,
a predsa mráz
vracia sa do mňa
zas.

Aká si skromná,
kým ja som bratom pýchy.

Kričíš,
a ja som tichý.
Si odvážna,
ja nosím meno strach.

Z dvoch misiek váh
tá moja je vždy ťažšia.

A predsa
nad ľahšou sa vznáša.

Identita

To lepšie vo mne, to som ja?
Či iba íver
odštiepený z neba?

Pred kým si sa to skryl
na dno hoboja
a riskoval sám seba?

Alebo iba ktosi za teba
bil do stola
opitou päťou
plnou zlého vresku?

Prečo sa potom cítim
ako veža kostola?

Ach, vďaka,
vďaka za tú triesku.

Prsteň

Pre teba, ktorej prsteň s lacným očkom
na ruke žiari ako na hladine
večerné slnko, mávam toľko bozkov,
že pre bozky sa vôbec nevidíme.

Opité z náhle prebudených zmyslov,
spanilo vláčne, prekvapivo hybké
pery sa s nami hrajú ako s myšou
flakatý starý kocúr vzadu v sýpke.

Na vrstvy bozkov stále d'alšie vrstvy
kladieme ako maliar ťahy štetca,
splietame prsty medzi svoje prsty,
hrud' o hrud' vrúcne hladíme si plecيا.

Darmo ťa niet, tvár spod mámivých vrstiev
bozkov je ako lampa z malachitu
a popri nej viac žiari už len prsteň
s červeným očkom vedľa na stoliku.

Na stráži

Na stromoch zrejú prvé jablká.
Akoby noc len samej láske vládla
a vypadli jej pritom z blízky nadržá,
ráno ten trapas d'ateľ zatĺka.

No básnik nie, on musí z rukáva
vytiahnuť pieseň, spievať ako taký,
čo verí v zázrak. Predsa nastáva
tá pravá chvíľa na sny, na zázraky!

Nie, básnik nie. On celý patrí snu.
Žiarlivo v sadoch nočné stráže drží
skôr, než sa pohne vôňa z hĺbok dužín,
i pred motýľmi kladúc na bliznu
vášnivé pery, tobôž prv než muži
do jablák drsné zuby zahryznú.

Prstoklad

Tma píše čiernou kriedou
na kožu riečnych hladín.
Plná je hviezdnych vredov.
Mesiačik okom hadím

hľadí, kam aj ja hľadím.
Šťastie sa vodí s biedou,
sen premieňa sa na dym.
Istá si sama sebou

svietiš mi tvárou bledou
na cestu stromoradím,
aj keď ho iba sadím.

Chodníčkom mŕtvych dedov
kráčame krokom mladým,
opití z hadích jedov.

Latinčina kedysi bola úradným jazykom nielen v Cirkvi, ale aj vo verejnom živote, napríklad v Uhorsku do roku 1848. Ešte v 50. rokoch minulého storočia po latinsky slušne vedeli nielen slovenskí kňazi, profesori ale aj lekári či právnici. Postupne sa však táto dnes mŕtva reč antického Ríma a Cirkvi dostala na okraj spoločnosti a hoci na Slovensku sa aj dnes na niektorých gymnáziách učí ako nepovinný predmet, veľmi veľa priaznivcov nenachádza. Ako každé pravidlo, aj toto má svoju výnimku.

Americké vydavateľstvo Bolchazy-Carducci v štáte Illinois, ktoré je zamerané na históriu a literatúru v klasických jazykoch - publikuje aj Homéra či Cicera, nedávno vydalo CD disk s názvom *Resonantia Tatrae (Ozvena Tatier)*. Nájde sa na ňom 27 slovenských národných, ľudových piesní a kolied naspievaných *Zborom Jána Pavla II. - Vajnory* v latinčine pod vedením známeho slovenského muzikológa PhDr. Ondreja Demu s klavírnym sprievodom Jozefa Malíka.

CD disk je však len stručnou živou ukážkou z pripravovanej rovnomennej hudobnej publikácie, ktorá bude obsahovať celkovo 170 partitúr pre spev a klavírnym sprievodom.

Pre nezásvätených, a to sú všetci, čo o tom počujú alebo čítajú po prvýkrát, je to iste zaujímavá, priam šokujúca informácia, kde sa takéto dielo vzalo. Koho to mohlo napadnúť, napísať latinské texty k slovenským piesňam? Pisateľ týchto riadkov vie o existencii latinského prekladu slovenských národných piesní a kolied najmenej 15 rokov. Toto dielo má však oveľa dlhšiu históriu.

Zbierku *Resonantia Tatrae* zostavil Bystrík Muránsky, vlastným menom Anton Macák, SDB. Pochádzal z obce Vištuk (okres Pezinok), kde sa narodil 25. októbra 1907. Ako mladý chlapec vstúpil k saleziánom a študoval v ich ústavoch v Šaštíne a vo Fryštáku na Morave. Maturoval v roku 1933 na známom gymnáziu v Klástore pod Znievom. Predstavení ho potom poslali na štúdiá do Ríma (1935 - 1938), kde bol 18. decembra 1938 vysvätený za kňaza. Po návrate domov pracoval v rozličných saleziánskych ústavoch a školách: v Trnave, Galante, a v Šaštíne. Barbarická noc, t. j. násilná likvidácia mužských kláštorov 13. - 14. apríla 1950 ho zastihla ako predstaveného a riaditeľa saleziánskeho ústavu v Hodoch (okres Galanta). Internovali ho spolu s mnohými ďalšími rehoľníkmi v Pezinku.

Po tzv. „politickom preškolení“ v decembri 1950 dostal štátny súhlas k pastoračii v Rožňavskej diecéze. Pôsobil v Plešivci a v Lučenci. Od roku 1952 až do smrti (31. augusta 1972) bol správcom farnosti v Muráni. Ako sprievodca rožňavského biskupa Dr. Róberta Pobožného sa zúčastnil Druhého vatikánskeho koncilu.

Do Ríma vtedy priniesol a odovzdal svojmu bývalému študentovi, známemu slovenskému historikovi, Prof. Milanovi S. Ďuricovi, SDB aj rukopis spomínanej zbierky slovenských národných ľudových piesní a kolied *Resonantia Tatrae*. A Tatry čakali na svoju latinskú *Ozvenu* 44 rokov...

Kľúčový význam malo stretnutie Prof. Milana S. Ďuricu s Prof. Ladislavom Bolchazym, rodákom z Michaloviec, majiteľom vyššie spomenutého vydavateľstva Bolchazy-Carducci v USA, ktorého projekt *Resonantia Tatrae* veľmi zaujal. Vďaka ďalším nadšencom, Ing. Viktorovi Štefancovi, ktorý noty a texty prepísal do počítačovej sadzby, PhDr. Emilovi Vontorčíkovi, ktorý doplnil chýbajúce slovenské texty a Mgr. Ivanovi Regulimu, ktorý ako zástupca vydavateľstva Bolchazy-Carducci na Slovensku všetko

Resonantia Tatrae alebo

Štúdium latinčiny nezvyčajnou formou

K 100. výročiu narodenia a 35. výročiu smrti Bystríka Muránskeho

koordinoval, *Resonantia Tatrae* ako kniha je pripravená do tlače a čoskoro sa dostane do rúk záujemcom.

Bystrík Muránsky v úvode k svojmu prekladu 30. apríla 1963 okrem iného napísal:

Viem, že nie každý bude so mnou súhlasiť v mienke o užitočnosti tejto zbierky do latinčiny preložených slovenských ľudových piesní, ktoré som zhrnul pod názov *Resonantia Tatrae (Ozvena Tatier)* a pomyslím na námahu a čas, ktorý som jej tvorbe venoval, azda hodiť nad ňou rukou a nerozmyslene povie: Ad quid perditio haec? (Načo táto strata?)...

Za svojich bohosloveckých štúdií v Ríme (1935 - 1939) mal som príležitosť čítať zo sedem po latinsky písaných časopisov, ktoré vtedy vydávali niektoré štáty pre záujemcov o štúdium latinčiny. V knižnici Gregoriánskej univerzity, na ktorej vtedy študovali poslucháči z 53 národností, všimol som si viac ráz, ako tieto časopisy kolovali z ruky do ruky. Záujemcov bolo veľa. Spozoroval som, že mnohí z nich s obľubou čítali najmä básne a piesne rozličných národov, preložené do latinčiny. Tí, čo sa rozumeli hudbe, opisovali si z nich aj noty. Znotované preklady piesní objavovali sa najmä v časopise *Iuventus*.

Istý môj spolužiak zo Španielska, Ambrogio Diaz, ktorému sa veľmi páčili melódie našich ľudových piesní, ukázal mi raz v časopise *Iuventus* maďarskú ľudovú pieseň preloženú do latinčiny a požiadal ma, aby som i ja preložil najkrajšie slovenské piesne do latinčiny, že by ich potom medzi študentstvom vo Španielsku rozširoval, lebo vraj slovenské piesne pre svoju melodicnosť zasluhujú si väčší okruh čitateľov a milovníkov, než im ho poskytuje naša malá krajinka v strednej Európe. K nemu sa pripojili aj iní záujemcovia, spolužiaci z rozličných národností a naliehali na mňa, že ak mám čo len aké-také básnické sklony, aby som sa pokúsil o pretlmočenie pekných slovenských piesní do latinčiny.

Toto priateľské povzbudenie zo strany mojich rímskych spolužiakov i moja vlastná skúsenosť, že i naši gymnazisti s nadšením spievajú tých pár latinských piesní, čo sa u nás na gymnáziách akosi trajújú, pobádali ma, aby som si dodal odvahy a začal prekladať. Prvé pokusy som urobil roku 1942 za svojho pôsobenia v Saleziánskom ústave v Trnave.

Keďže majster Mikuláš Schneider-Trnavský bol nielen vynikajúcim hudobným skladateľom, ale i dobrým latinčinárom, dal som mu tieto prvé pokusy o preklad slovenských ľudových piesní do latinčiny na odbornú kritiku. Vyjadril sa o nich vcelku pochvalne a okrem iného úprimne povedal: „*Bolo mi osobne veľmi príjemné, keď som si po latinsky zaspieval zopár našich milých piesní vo vašom preklade. Istý osvietený pán prelát, výborný latinčinár; ich síce kritizoval, že sú príliš jednoduché, že im chýba vzdelanosť a bohatosť klasických výrazov. Ja som však spôsob vášho prekladu dôsledne hájil. Veď charakteristikou slovenskej*

Bystrík Muránsky

ľudovej piesne je práve jednoduchosť. Nebolo by teda správne túto jej jednoduchosť skresľovať prílišnou klasickou vycibrenosťou, lebo tým by sa vlastne v preklade zotrel ráz pôvodiny.“ Potom mi náš obľúbený majster ukázal svoje preklady slovenských ľudových piesní do nemčiny a presvedčivo ma povzbudzoval, aby som v prekladaní pokračoval, že je to priamo žiaduce pre propagovanie slovenskej ľudovej piesne najmä v cudzine. „*Bolo by veľmi užitočné, vravel, keby naši úradní predstavitelia obdarúvali zahraničných hostí, čo prichádzajú na Slovensko, nielen keramikou, výšivkami a rezbárskymi pamiatkovými predmetmi, ale i dajakou zbierkou slovenských piesní, preložených do cudzích jazykov a k tomu sa pre svoju univerzálnosť dobre hodí aj latinčina. Naše spevácke súbory, ktoré idú na zájazdy do zahraničia, mali by potom takéto zbierky propagovať; bol by to kus užitočnej práce pre dobré meno nášho národa.*“

Uznanie a výzva slávneho Mikuláša Schneidera-Trnavského na mňa hlboko zapôsobili. Sľúbil som mu, že budem v začatí podujatí, podľa možnosti pokračovať; no prílišné pracovné zaťaženie v mojom povolání i rušné mesiace vojnových a povojnových rokov hatili ma v plnení môjho dvojnásobného prísľubu. Potom zasa prišli v mojom živote chvíle príkoria, utrpenia, tragických a dramatických zmien, ako i vzrušujúceho premiestňovania.

Za týchto znepokojujúcich okolností moje prekladateľské úsilie na celé desaťročie úplne uviazlo. Vrátil som sa totiž k nemu až roku 1952 za svojho dušpastierskeho účinkovania v Muráni. Tu som svoje predošlé preklady zrevidoval, podopľal a dal som sa vo voľných chvíľach, najmä v zimných mesiacoch, do sústavného prekladania vybraných slovenských ľudových i

umelých piesní do latinčiny. Tak vznikla za môjho pobytu v Muráni okrem iných literárnych diel i zbierka *Resonantia Tatrae (Ozvena Tatier)*. Zo stránky hudobnej spolupracoval so mnou nadaný mladý hudobný skladateľ Ján Čambál, dirigent speváckeho súboru Siréna v Kladne, keď občas prišiel stráviť pár dní dovolenky do Muráňa.

Kto už prekladal piesne z cudzích rečí do slovenčiny alebo zo slovenčiny do cudzích rečí, vedel by najpovolanjšie povedať, s akými najrozličnejšími ťažkosťami prichodí prekladateľovi zápasit', ak chce do svojho prekladu aspoň v hrubých obrysoch pretlmočiť hlavnú myšlienku pôvodiny. Čím viac sa mu to podarí, tým vernejší je jeho preklad. Pri prekladoch tohto druhu ide viac o myšlienku ako

vycibrené, elegantné verše vášho Catulla a Horácia, ale iba skromné piesne slovenského pospolitého ľudu oblečené do latinského rúcha. Pretlmočili sme ich iba preto, aby ste nám rozumeli, čo spievame, lebo darmo by sme vám tu po slovensky spievali, keď našej materčine nerozumiete. Dúfame, že pochopíte túto našu dobrú snahu a veľkodušne nám odpustíte, ak by niektoré slová, výrazy alebo celé vety barbaricky zneli. Ak by sa vám však daktorá pieseň zalúbila, budeme veľmi radi, keď si ju aj vy, na znak svojej priazne voči nám, zaspievate.“

Starí Rimania, pravda, dnes neožijú, ale miesto nich žijú po celom kultúrnom svete ľudia, ktorí si osvojili a osvojujú ich reč, preto náš príhovor adresujeme im. Popri všetkých nedostatkoch a nedokonalostiach, ktorými sú v zbierke *Resonantia Tatrae* poznačené moje preklady a texty, jednako dúfam, že svoj cieľ, som aspoň čiastočne som i dosiahol. Obľiekol som do latinského rúcha zopár pekných slovenských piesní, ktoré, ak ich kritika prajne posúdi, môžu sa po celom kultúrnom latinskom svete ozývať ako ozvena nášho národa spod Tatier.“

Aspoň jedna malá ukážka:

Láska, Bože, láska

Amoris Patria

*Láska, Bože, láska,
kde ťa ľudia berú?
Na horách nerastieš,
v poli ťa nesejú.*

*Amor, o flos dulcis,
qua in humo crescis?
Homo, quisquis es tu,
haec referre nescis*

o slová a výrazy. Sklamal by sa teda každý, kto by hľadal doslovnú vernosť v prekladoch piesní.

Ťažkosti pri prekladaní slovenských piesní do latinčiny sú veľké, a preto i nároky na dokonalú vernosť môžu byť iba skromné, čo si musia uvedomiť najmä kritici. Latinčina je už takmer 1500 rokov ustrnutou mŕtvou rečou. Nerozvíja sa ďalej s tempom nového života a ľudského pokroku. Jej slovný a výrazový poklad sa nedoplna novými pojmami, ktorými sa v priebehu kultúrnych dejín obohacujú všetky živé reči vzdelaných národov.

Predstavme si, že by starí Rimania dnes ožili a my by sme im na kultúrnom zájazde v Ríme povedali: „*Rimania! My Slováci by sme boli radi, aby ste nás aspoň čiastočne spoznali, chceli by sme totiž s vami v priateľstve nažívať, preto vám z našej ľudovej tvorby vo vašej vážnej a úctyhodnej reči zaspievame niekoľko piesní, ktoré majú svoju melódiu. Nebudú to síce*

Cd-čko *Resonantia Tatrae* bolo verejnosti predstavené v nedeľu 29. júla 2007 koncertom, ktorý sa konal po svätej omši v parku jezuitskeho kaštieľa v Ivanke pri Dunaji. Kázal diecézny novokňaz, Ivančan vdp. Ján Polák. Bola to výročná púť a oslava sviatku svätého Ignáca (31. júla), zakladateľa Spoločnosti Ježišovej - pritom aj možnosť stretnutia sa a upevnenia kontaktov medzi saleziánmi, jezuitmi i diecéznymi kňazmi, čo veľmi kvitoval Prof. Milan Ďurica, SDB, Don Vladimír Baxa, SDB - predstavený komunity a farár z kostola Panny Márie Pomocnice kresťanov na Miletičovej ulici ako aj superior domu SJ v Ivanke pri Dunaji P. Ján Ďurica SJ. Nechýbalo ani povestné vajnorské víno a vynikajúci guláše.

Cantica et carmina Slovaca, alis linguae Latinae portata, in toto orbe terrarum volent!

JÁN KOŠIAR

Zbor Jána Pavla II. - Vajnory

Rudolf Dobiáš:
Triedni nepriatelia
Vydavateľstvo Michala Vaška,
Prešov 2004

Rudolf Dobiáš:
Triedni nepriatelia II
Vydavateľstvo Michala Vaška,
Prešov 2007

Desaťročia komunistického režimu patria k najsmutnejším kapitolám našich národných dejín. Len na Slovensku poslal totalitný režim vyše 70 tisíc ľudí z politických dôvodov do väzenia, viac ako sto ich prišlo o život. Podobne je tomu v medzinárodnom meradle. Obetí komunizmu bolo niekoľkonásobne viac ako obetí nacizmu. Ľudia boli postihovaní za svoj pôvod, za svoju vieru, za svoje presvedčenie. Štátne orgány bojovali proti vlastným občanom. Perzekúcie sa stali súčasťou vládnej a štátnej politiky. Celé veľké skupiny a vrstvy obyvateľstva, ktoré boli označené za nepriateľské, mali byť zlikvidované. A hoci sú tie časy už minulosťou, je isto potrebné a užitočné pripomínať si ich – na výstrahu i poučenie.

Knižné publikácie s názvom *Triedni nepriatelia* (zatiaľ vyšli dve, uvažuje sa však o možných pokračovaniach), ktorých zostavovateľom je spisovateľ Rudolf Dobiáš, poukazujú na nezmyselnosť triednej nenávisti a celej komunistickej ideo-

Osudy triednych nepriateľov

lógie. Sú to knihy o nezabúdaní, o vyrovnávaní sa z minulosťou, knihy o utrpení nevinných, ktoré by nemalo zostať zatajené. A v neposlednom rade sú to výpovede o odvahe a osobnej statočnosti mnohých našich spoluobčanov. Životné príbehy tu zachytené svedčia o bolesti, ale aj o viere a nádeji. Predstavujú len zlomok toho, čo sa vtedy udialo, ale sú príspevkom k celkovému spoločenskému poznaniu.

Obidva diely sú mozaikou svedčiev, spomienok a životopisných profilov desiatok ľudí postihnutých komunistickým režimom. Niektoré zapísali samotní protagonisti, ďalšie ich príbuzní či známi, respektíve ľudia, ktorých zaujal ich osud. Okrem príbehov ľudí z hľadiska širšej verejnosti viacerých neznámych tu nájdeme informácie aj o niektorých významných osobnostiach nášho spoločenského života, spomeňme aspoň niekoľko

mien: Ladislav Hanus, Anton Neuwirth, Štefan Sandtner, Teodor Tekel, Ladislav Záborský... Priradené, v týchto životných príbehoch je dosť bolesti a utrpenia, ale vo väčšine z nich je zároveň zachytená nezlomná túžba žiť – žiť dobre a plnohodnotne, v súlade so sebou samým.

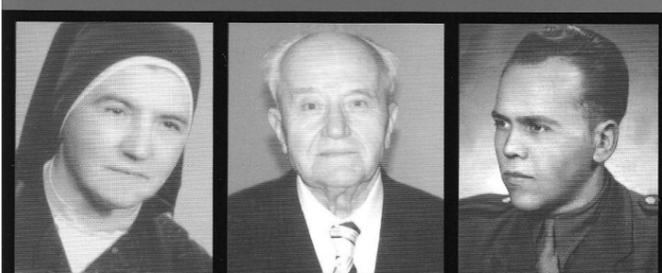
Ako vyplýva z doteraz povedaného, sú to vlastne zborníky príspevkov o prenasledovaní nevinných občanov počas nedávnej tota-

lity. Vtedajší mocipáni z nich spravili triednych nepriateľov a ich osudy tým boli nezamazateľne poznačené. Výrečný je už podtitul oboch kníh: *Svedectvá o brutalite komunistického režimu. A treba povedať, že ide o svedectvá závažné a otriasajúce – takmer neveriteľné pre tých, ktorí niečo také sami nezažili. Asi aj preto viacerí autori považovali za potrebné zdôrazniť, že ich výpovede sú pravdivé.*

Takéto diela nepochybne majú svoj význam: sú memento, výkričníkom a čiastočne azda aj zadosťučinením. Umožňujú nám priblížiť sa

k pravde, ktorá, ako vieme, oslobodzuje. Zvykne sa vraviť, že odpustiť treba, ale nie zabudnúť. Isteže, tak by to malo byť, no keď sa na to pozrieme z druhej strany, oprávnené sa možno spýtať spolu s Rudolfom Dobiášom: „Komu však máme odpustiť, keď nikto neprosí o odpustenie?“ A v úvode prvého zväzku ďalej píše: „Svedomie nepozná nijaké hrubé čiary.“ Na záver si ešte všimnime Dobiášove slová z druhého zväzku (s. 5): „Ľudská pamäť má odolné a silné korene. To je dobrá správa pre historikov i pre spravodlivosť... Ti, čo sa tešili, že príde zabudnutie (lebo prosíť o odpustenie sa prieči ich povahe), budú sklamaní. Tráva sice prikrýje hroby, ale hlas zabíjajúcich, umučeních a týraných vojde do príbehov a legend, a tie sa v príhodnej chvíli a v potrebnom čase prihlásia o slovo.“

JÁN MARŠÁLEK

Rudolf Dobiáš

Triedni nepriatelia II

Vydavateľstvo Michala Vaška

Rudolf Dobiáš

Triedni nepriatelia

Vydavateľstvo Michala Vaška

Revúca a Banská Štiavnica – dávne symboly vzdelanosti a kultúry na Slovensku. Dnes zanedbané a upadajúce okresné sídla. Tak sa často podpisuje čas na tom, čo bolo kedysi pokrokové, veľké a revolučné. Banská Štiavnica, druhé najväčšie mesto Uhorska (28 000 obyvateľov) 18. storočia. Zrejme i preto tu bola už v roku 1735 založená Banická škola, ktorú osvietená panovníčka Mária Terézia v r. 1770 povýšila na Banickú akadémiu, ako prvú vysokú školu technického smeru na svete. Od roku 1763 fungovalo toto vzdelávacie zariadenie pod názvom Banská a lesnícka akadémia. V r. 1898 tu bola zriadená Ústredná lesnícka výskumná stanica, ktorej pokračovateľom v súčasnosti je Lesnícky výskumný ústav vo Zvolene. Škoda, že napriek snahám, nedokáže súčasné vedenie Technickej univerzity ani Lesníckeho výskumného ústavu vo Zvolene pokračovať a nadväzovať na túto lokálnu tradíciu.

Porovnávame si tieto priority vzdelanosti? Asi ťažko, keď finančný výdaj štátu na školstvo a vedu je iba polovicou toho, čo vydávajú okolité štáty.

Je pozoruhodné, že prvé slovenské gymnázium v Revúcej si museli Slováci vyvzdorovať a zaplatiť sami a tak 16. septembra 1862, až 100 rokov po Akadémii v Banskej Štiavnici bola založená táto stredná škola, ako prvá na území Slovenska, v ktorej sa vyučovalo v slovenskej reči! Vzdelanosť je asi nebezpečná, a tak už v roku 1874 Uhorská vláda postupne zrušila všetky tri slovenské –

zo zbierok a darov slovenského národa otvorené a udržiavané – gymnázia vo Veľkej Revúcej, v Turčianskom Sv. Martine a v Kláštore pod Znievom a slovenský dorast surovo pomaďarčovala v školách na Dolnej zemi.

Na základe historických dokumentov, ktoré mám k dispozícii, chcem pripomenúť, že od vzniku Československej republiky v r. 1918 na území Slovenska z a n i k l i všetky vysoké školy, a to Univerzita v Bratislave, Banská a lesnícka akadémia v Banskej Štiavnici a Právnická a poľnohospodárska akadémia v Košiciach. V r. 1920 bola obnovená iba jedna vysoká škola – ako Komenského univerzita v Bratislave.

Z histórie poľnohospodárskeho školstva na Slovensku je zaujímavé si pripomenúť, že už v r. 1875 bola založená Stredná hospodárska (rolnícka) škola v Košiciach s maturitou a s vyučovacím jazykom maďarským! Mesto Košice veľmi energicky protestovalo proti zriadeniu iba strednej školy, a tak v r. 1906 Strednú hospodársku školu v Košiciach povýšili na Hospodársku akadémiu.

Typickým príznakom mocenskej politiky i v demokratickom rúchu je, že Hospodársku akadémiu v Košiciach vláda prvej ČSR zrušila a pretransformovala ju v r. 1920 na Strednú hos-

podársku školu. Je pritom zaujímavé, že aj v Tábore bola Hospodárska akadémia, ktorá síce po prevrate v r. 1918 bola tiež zrušená, ale na jej pokračovanie bola v r. 1920 zriadená Vysoká škola poľnohospodárska v Brne.

Zánik vysokého technického školstva na Slovensku znamenal veľkú stratu a podstatne zabrzdil kultúrny a technický pokrok slovenského

Reč je o symboloch...

hospodárstva. Pri dnešnej konjunktúre v zakladaní vysokých škôl v každom regióne krajiny chcem pripomenúť, že až po dlhom boji a po dvadsiatich rokoch jestvovania Československej republiky Národné zhromaždenie sa uznieslo na zákone č. 170 zo dňa 25. 6. 1937 o zriadení Vysokej školy technickej v Košiciach. Táto začala svoju činnosť v študijnom roku 1938/39, ale už v školskom r. 1939/40 sa musela po Viedenskej arbitráži, keď Košice pripadli Maďarsku, sťahovať do Prešova, potom do Martina a nakoniec do Bratislavy. Z toho vyplýva, že za vznik poľnohospodárskeho vysokého školstva na Slovensku treba považovať otvorenie štúdia na Poľnohospodárskom oddelení Odboru lesníckeho a poľnohospodárskeho inžinierstva na

SVŠT v Bratislave v zimnom semestri r. 1941/42. Záujem mladých Slovákov o štúdium poľnohospodárstva bol značný, o čom svedčí i to, že v školskom r. 1945/46 bolo zapísaných 180 poslucháčov. Po druhej svetovej vojne v r. 1946 bola v Košiciach znovu zriadená Vysoká škola poľnohospodárskeho a lesníckeho inžinierstva.

Vládnym uznesením z 3.6.1952 sa zriadila Vysoká škola poľnohospodárska so sídlom v Nitre. Mala tri fakulty, a to agronomickú, zootechnickú a veterinársku – zostala

v Košiciach. Týmto dátumom sa starobylá Nitra stáva vysokoškolským mestom a dostáva tak významné, historickej a kultúrnej tradícii zodpovedajúce postavenie. Nebyť toho, tak by zostala v kategórii iných v minulosti významných miest ako Zlaté Moravce, Levice, Bánovce nad Bebravou, Partizánske, Topoľčany, ktoré v tom povojnovom čase mali významnejšie priemyselné podniky a tým aj vyššie hospodárske a politické pozície. Je preto dosť prekvapujúce, že tohoročné 55. výročie vzniku novodobej podoby Vysokej školy poľnohospodárskej, t. č. Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre, nevyvolalo ani minimálny záujem o pripomenutie tohto významného jubilea v histórii Slovenska! Počkajme si len pár rokov, aké

honosné oslavy sa budú konať v Komárne pri výročí tamojšej univerzity! Prečo toto nedôstojné ignorovanie kultúrneho dedičstva? A to napriek tomu, že na čele mesta na poste primátora aj na čele VÚC sú absolventi tejto jedinečnej vzdelávacej inštitúcie (asi chýbajú v jej vedení)!

Táto univerzita nie je len vzdelávacie zariadenie, ale jej zásluhou sa z Nitry stalo národné centrum poľnohospodárskej vedy, informatiky, múzejníctva, výstavníctva, ale nepriamo aj divadelníctva a pôdohospodárskeho písomníctva a filmu. Nitra je moderné odborné a politické poľnohospodárske centrum na najvyššej európskej úrovni. Nie som zástancom jalových osláv, ale komu česť, tomu česť a nevyužiť možno poslednú príležitosť na stretnutie s prvými pedagógmi, vedcami, ale aj absolventmi pokladám za neodpušiteľné spoločenské a kultúrne barbarstvo.

Na záver trochu vlastnej skúsenosti. Zúčastnil som sa na oslavách 70. výročia vzniku Gymnázia v Topoľčanoch – vlani a 145. výročia založenia I. slovenského gymnázia v Revúcej v tomto roku. Stovky účastníkov, väčšinou absolventov, ocenili vydarený, príležitostný kultúrny program a odchádzali vnútorne obohatení zo stretnutí po rokoch so svojimi rovesníkmi a určite s tými najlepšimi dojmami, na ktoré sa nezabúda. Škoda nevyužiť takúto príležitosť, zastaviť na chvíľu čas a uvedomiť si, že vzdelanie má trpký korenok, ale sladké plody.

NORBERT M. BEŇUŠKA

Ospravedlniť sa... Komu?...

(Dokončenie z 3. strany)

Dotkli sme sa len miest, ktoré bezprostredne súvisia s témou.

Príslušníci maďarskej menšiny na Slovensku nevidia riešenie v revízií hraníc. Toľko publikácia. To nie je v súlade s výrokom bývalého ministra J. Antala zo dňa 27. 5. 1942 „Maďarsko nie je ochotné zrieknuť sa svojich tisícročných hraníc, počítajúc do toho aj Slovensko.“ V roku 2007 sa na demonštrácii v Budapešti o revízií hraníc zúčastnili aj autori publikácie „Maďari na Slovensku.“ Načo? Keď nevidia riešenie v revízií hraníc.

Represálii po anexii územia bolo veľmi mnoho. Maďarské okupačné orgány postupovali voči slovenským a českým občanom veľmi tvrdo. Tí z obavy o svoj život začali opúšťať odstúpené územie.

Dňa 18. 10. 1938 vydáva slovenská autonómna vláda - Ministerstvo hospodárstva - výzvu smerujúcu k občanom na okupovanom území, aby neodchádzali z územia, ale aby vyčkali pokyny slovenskej strany. Medzi vládami Maďarska a Česko - Slovenska v zastúpení autonómny ministrom hospodárstva sa rokuje. Rokovania sa vedú o usporiadaní majetkových problémoch, problémoch evakuácie množstva vypudených občanov a o finančnom usporiadaní bankových vkladov a hypotekárnych úverov. Slovenská vláda takúto komisiu - Zmiešanú komisiu slovensko-maďarskú zriadila na podklade viedenského arbitrážneho rozhodnutia.

Pozemkové reformy

Cisár Jozef II. sa rozhodol v roku 1875 zrušiť poddanstvo. Poddanské usporiadanie spoločnosti už nezodpovedalo výrobným potrebám. Pôdu vlastnila vysoká a nižšia šľachta. Bezmajetné vrstvy obyvateľstva, želiari, domkári, hoferi, bireši boli povinní pracovať na šľachtickej pôde. Zemepán im dával do držby menšie výmery pôdy, na ktorej si mohli postaviť rodinné domčeky a mať menšie hospodárstvo.

Cisárova proklamácia však ostala na papieri pre odpor šľachty a na Uhorsko sa nevzťahovala. V roku 1848 aj Uhorsko zrušilo zákonom č. 9/1848 poddanstvo a urobilo menšiu pozemkovú reformu. Poddaní, želiari, domkári dostali do vlastníctva pôdu, ktorú mali v držbe. Mohli si od zemepána prikúpiť aj ďalšiu kúpnou zmluvou. Odsúdnene, ktoré tým utrpeli zemepáni, hradil štát formou záručných dlhopisov. Kúpnou cenou za naviac pozemkov hradil tiež štát bývalým bezzemkom, ktorých nazýval urbánci. Bola to nepatrná rozloha z pozemkov, ktorá ostala zemepánom. Tento stav sa udržal s menšími úpravami aj pri zakladaní pozemkových kníh po roku 1853 a trval do roku 1918, do zániku Veľkého Uhorska.

Československá republika sa rozhodla urobiť ráznu pozemkovú reformu. Národné zhromaždenie prijalo v roku 1919 zákon č. 215/1919 Zb. o zabratí veľkého pozemkového majetku. Za veľký pozemkový majetok sa považovala výmera nad 150 ha pôdy poľnohospodárskej a nad 250 ha pôdy vôbec. Podľa §5 zákona štát nadobudol právo zabrať majetok, prevziať ho a pridelovať. Ak si štát neponechal zabratý majetok na účely verejného prospechu, štátny pozemkový úrad mohol v primeranej miere pôdu pridelovať malým roľníkom, domkárom, bezzemkom, ale najmä príslušníkom čl. 17. brannej moci a vojnovými zahraničnými predovšetkým členom zahraničných légii.

Podľa náhradového zákona č.329/1920 Zb. § 29 nadobúdateľ po zaplacení náhradovej ceny nadobudol prídel do vlastníctva vkladom do pozemkovej knihy. Podľa prídelového zákona č.81/1920 Zb. mohol štátny pozemkový úrad zo zabratých nehnuteľností vytvárať aj väčšie poľnohospodárske celky, ak to bolo ekonomicky zdôvodniteľné, napr. tým, že hospodárske budovy bývalých majiteľov by ostali nevyužívané. Tak sa vytvárali tzv. „zvýškové statky.“ Tie boli pridelované zaslúžilým občanom, ponajviac však politikom. U drobných roľníkov prídelový zákon uprednostňoval pridelovanie do tzv. roľníckych nedičov. Roľnícky nedič bol spoločným majetkom nadobúdateľa a ostatných prí-

slušníkov rodu. Po smrti otca majetok prechádzal na najstaršieho brata opäť nerozdelený reálne. Význačené boli iba ideálne diely. Roľnícky nedič spoločne obhospodarovali členovia rodiny, delili sa o výnosy a straty. Reálne rozdelenie nedičného majetku bolo možné len so súhlasom všetkých členov. Vykonal sa tzv. „delbou.“

Bola to česká forma hospodárenia, ako v Uhorsku urbáriálne spoločenstvo. Štátny pozemkový úrad mohol časti majetku spod záberu aj vypustiť, ak to bolo v záujme lepšieho využitia ako pridelaním malým roľníkom.

Mierovou zmluvou z Trianonu (zákon č.102/1922 Zb.) sa do Č - SR dostali aj latifundiá maďarských grófov a barónov. V článku 49 sa Maďarsko vzdalo všetkých práv a právnych titulov, ktoré ležia za hranicami stanovenými v článku 27- Hranice Maďarska. V prihraničnej oblasti sa nachádzali najväčšie majetky maďarských vlastníkov so sídlom, či už v Maďarsku, alebo na Slovensku, ktoré podliehali konaniu podľa zákonov 215/1919 Zb., 329/1920 Zb. a 81/1922 Zb. Tak napr. na ľavom brehu Dunaja od Bratislavy v smere toku to boli majetky grófa Elemíra Lónaya a Štefánia, rod. belgickej princeznej, zaberajúce lužné lesy a okolité roly. Na východnom Slovensku to bol rod Forgáčovcov so sídlom v Slanci - Ruskove a Svinnici. Tento majetok mal rozlohu s príľahlými majermi 15 760 ha poli, lesov, vodných plôch a lúk. V Lipovskom Svätom Mikuláši to bol rod Kyzelyovcov. V oblasti nad mestom Parkán (Štúrovo) to boli latifundiá patriace Ostrihorskému arcibiskupstvu, v oblasti Rožňavy a Košic - Nižná a Vyšná Myšľa - majetky Študijnej základny. V priestore medzi Šamorinom a Komárom nehnuteľnosti rehole sv. Benedikta z Panonhalmy a pod. Zakony o pozemkovej reforme sa vzťahovali aj na cirkevné majetky.

Majetky, ktoré podliehali pod konanie podľa zákona č. 215/1919 Zb. o zábere veľkého pozemkového majetku sa nachádzali aj vo vnútrozemí. Prídelové konania občania nazývali parceláciou.

Prídelový zákon č.81/1920 Zb. stanovoval kritériá podľa ktorých štátny pozemkový úrad postupoval. Podľa tohto zákona mohli pôdu dostať aj občania, ktorí prejavili záujem presídliť sa do južných oblastí Slovenska, kde sa nachádzali veľké latifundie podliehajúce záberu. Štátny pozemkový úrad prostredníctvom okresných prídelových komisárov zisťoval spôsobilosť a pracovitosť žiadateľov o prídel. Na základe dobrozdania prídelového komisára štátny pozemkový úrad prídelovou listinou pridelil žiadateľovi primeranú výmeru. Prídelová listina bola vkladuschopnou listinou, na základe ktorej sa, po zaplacení tzv. náhradovej ceny, vložilo vlastníctvo na prídelcu. Prídelcov občania nazývali kolonistami. Sídlá, kde bývali, kolóniami.

Začiatky hospodárenia boli veľmi ťažké. Ak prídelcovia nemali dostatočný kapitál, museli si brať hypotekárny úver, aby si mohli vybudovať obydľie a hospodárske staviská, zakúpiť potrebné poľnohospodárske náčinie a živý inventár. Z výnosov mali splácať hypotekárne dlhy. Lepšie na tom boli tzv. zvyškoví prídelcovia, ktorí dostávali pôdu v okolí poľnohospodárskych budov - majerov predchádzajúcich vlastníkov.

Kolonisti obhospodarovali 32 647 ha pôdy. Z toho drobní roľníci 20 536 ha.

Kolónie

Po obsadení územia maďarským vojskom sa konštituovala nová administratíva. Maďarsko nariadením č.2550/1939 ME zriadilo ministerstvo pre Hornoviediecke záležitosti, ktorého úlohou bolo usporiadať nemovitý majetok na území „späť - vrátenom k svätej uhorskej korune.“

Okato nápadná je zhoda výrazov v spomenutej publikácii s nariadením o zriadení Hornoviedieckeho ministerstva. Napr.: „Toto boli ľudia (pozn. ide o presídlených Maďarov), ktorí sa usídlili po

novembri 1938 na územiach, ktoré boli v r á t e n é Maďarsku podľa Prvej viedenskej d o h o d y v novembri 1938.“ Za 90 rokov po porážke Maďarska sa myslenie nezmenilo a Slovensko je pokladané za územie dočasne odtrhnuté a viedenskou arbitrážou vrátené Svätej korune uhorskej.

Slovenská vláda protestovala proti jednostrannému konaniu maďarskej administratívy a snažila sa veci uviesť do obojstranne prijateľného stavu. Dňa 18. 2. 1939 uzavrela s Maďarskom dohodu, podľa ktorej Česko - Slovensko prijme slovenských a českých občanov, ktorí v dôsledku pozemkovej reformy v Česko - Slovensku vykonávanej podľa zákona č.215/1919 Zb. hospodárili na „kolóniách“ s rodinnými príslušníkmi a inými osobami žijúcimi v spoločnej domácnosti, bez ohľadu na to, či už územie Maďarska opustili, alebo opustia. Česko - slovenský štát im zaručuje štátne občianstvo. V dohode sa stanovili aj podmienky, za ktorých si mohli slovenskí, českí a ruskí kolonisti odviezť svoj majetok. Tento bod bol ťažko realizovateľný. Za 5 x 24 hodín nebolo možné majetkové záležitosti vysporiadať, najmä keď kolonisti nesmeli opustiť svoje obydľie. Maďarská administratíva po piatich dňoch zaberala jednotlivé hospodárstva a dávala maďarským občanom. Za 5 dní nebolo možné, aby si kolonisti sami zabezpečili usadenie na území Slovenska. To bolo známe aj maďarským úradom. Zriadili preto po bližších hraníc zberné tábory a tam umiestňovali slovenských a českých i ruských občanov až do času, než slovenské štátne orgány zabezpečia pre nich dôstojné umiestnenie a transfer.

Slovenská vláda po zabezpečení umiestnenia určovala, ktorá rodina sa umiestni v ktorom okrese a okres zasa, v ktorej obci a obec - konkrétne obydľie a možnosť zabezpečenia živobytia. Tak napr. Kolónia Miloslavov - Alžbetin dvor s počtom 77 rodín sa umiestnila do okresu Skalica. Kolónia Hviezdoslavovo - Fakov s počtom 100 rodín do okresu Senica, kolónia Veľký Lég v okrese Šamorín s počtom 19 rodín do okresu Malacky. Kolónia Blahovo 69 rodín do okresu Trnava, kolónia Svätý Michal na Ostrove s 30-timi rodinami do okresu Nové Mesto nad Váhom atď. Vypísať všetkých 49 kolónií s 1985-timi rodinami by zabralo veľa miesta.

Umiestnenie takého veľkého počtu rodín a zabezpečenie obydľia a existenčných možností bolo veľkou zaťažkavou skúškou mladej slovenskej administratívy. Vyžadovalo si veľké porozumenie od okresných náčelníkov, vládných komisárov obcí i samotného obyvateľstva v ponúkanej lokalite. V archívnych materiáloch niet zmienky, že by obyvateľia obcí prejavili nesúhlas s umiestnením vypudených. Naopak, prijímali ich s veľkým porozumením a pomáhal im uchytiť sa, ako len mohli.

Z celkového počtu 1985 rodín tvorili slovenskí kolonisti 844 rodín, českí a moravskí 499 rodín a na roľníckych nedichoch 642 rodín.

Tretí bod viedenského verdiktu zdôrazňoval: vyprázdnené územie treba odovzdať v riadnom stave. Znamenalo to toľko, že kolonisti mali územie opustiť s najpotrebnejšími životnými potrebami: jedlom, šatstvom, kuchynským riadom a pod. Živý a mŕtvý gazdovský inventár tam mali nechať. Ten mal byť odsúdnenej. Ak si kolonista sám zabezpečil umiestnenie aj živých hospodárskych zvierat a obrábacích mechanizmov, potreboval na vývoz povolenie. To však nebolo možné vybaviť za 5 x 24 hodín.

Kto precit'oval utrpenie žien, detí, starcov a starien čakajúcich na transfer do neznámych lokalít? Kto zotrie slzy upracovaných gazdov, keď hodili posledný pohľad na svoj zmaterializovaný pot, keď mozoľnatou rukou pohľadili tam zanechanú kravku, koníky alebo ešte nesplatenú hypotéku na poľnohospodárske náčinie? Slzy, bóle a mnoho ráz zúfalstvo zmierňovala iba silná viera

v Boha a vedomosť, že rodná vlasť zastúpená slovenskou vládou robí všetko, čo je v jej silách a možnostiach, aby im uľahčila dôstojne začať nový život. Boh dopustil, ale neopustil.

Celkový počet vypudených nie je podchytený. Odhaduje sa na 40 000. Mnohí nevyčkali úradný transfer a odišli ihneď po arbitráži. Iní z obavy možných represálií maďarských orgánov, najmä ak sa angažovali v akciách na posilnenie slovenského ducha v tomto národnostne zmiešanom území: učiteľia, mnohí študenti, štátni úradníci, četníci, najmä ak neboli viazaní rodinnými putami a majetkom.

Slovenskému štátu veľmi záležalo na tom, aby vypudené rodiny našli čo najskôr primerané obydľie a obživu. Vládnym nariadením č.5/39 Sl. z. o prechodnom zabezpečení pôdy roľníkom vypudencom siahla na pozemkové vlastníctvo hospodárstiev nad 50 ha. Podľa §1 vlastníci, árendátori a iní užívatelia poľnohospodárskej pôdy sú povinní na príkaz ministerstva pôdohospodárstva dať do nútnej aredy 10% užívanej pôdy slovenským utečencom na dobu 3 rokov. Týkalo sa to najmä statkárov, ktorým z pozemkovej reformy vykonávanej podľa zákona č.215/1919 Zb. ŠPÚ vypustil zo záberu výmeru nad 150 ha alebo nad 250 ha všetkej pôdy. Občanom - neroľníkom, ktorí stratili obydľie alebo rodinné domčeky vo väčších mestách: učiteľia, úradníci, železničiar, strojuvedúci, cestári, dôchodcovia a pod. slovenská vláda zabezpečila výstavbu 1000 rodinných domčekov, ktoré si mohli za veľmi výhodných podmienok odkúpiť. V Bratislave to bola kolónia za delostreleckými kasárňami na Kuchajde s názvom „Ľudová štvrť.“

Slovenská vláda sa starala nielen o dôstojné a obživu vypudených občanov, ale aj o primeranú náhradu za majetok zanechaný na anektovanom území. Slovensko - maďarské zmiešaná komisia vytvorená na základe vyhlášky Ministerstva zahraničných vecí Slovenského štátu č.155/1942 Sl. z. riešila prípady týkajúce sa nehnuteľností v oblasti hodnoty, prípadne hypotekárneho zaťaženia. Časopis Budovateľ uverejnil v č. 23 dňa 4. 6. 1943 výzvu kolonistom, zvyškovým statkárom, ktorí zanechali nehnuteľnosti v anektovanom území pripojenom k Maďarsku, ktoré maďarský štát prevzal aj s ťarchami, aby s účinnosťou od 23. 5. 1943 prihlasovali zanechané nehnuteľnosti. To isté majú urobiť aj veritelia, ktorí majú bydlisko na Slovensku a majú hypotekárne zaistené alebo hypotekárne nezaistené pohľadávky, ktoré jestvovali už dňa 10. 11. 1938.

Slovenskí vyjednávači však hlásia vláde dňa 16. 11. 1943, že rokovania sú prerušené a stroskotali.

Princíp reciprocity

Slovenský snem dňa 21. 6. 1939 prijal zákon č.146/1939 Sl. z. o súpise poľnohospodárskych nehnuteľností vo vlastníctve cudzozemských občanov. Súpisu podliehali roly, lesy, lúky, vodné plochy, poľnohospodárske dvory, liehovary atď.

Bola to predvídanosť na očakávané konanie maďarskej vlády po vypudení slovenských, českých a ruských prídelcov. Po ťažkých rokovaniach vlády oboch štátov uzavreli dohodu, podľa ktorej koľko majetku stratili vypudení kolonisti na odstúpenom území, toľko majetku ležiaceho na území Slovenskej republiky, ktorý patrí maďarským štátnym príslušníkom, môže štátny pozemkový úrad vyvlastniť. Na tomto princípe pokračovali rokovania ďalej a vyústili do vzájomnej zhody. Na slovenskej bola dohoda prijatá slovenským Snemom ako zákon č. 157/1942 a výmenou ratifikačných listín sa stala súčasťou právneho poriadku oboch štátov. V dohode sa zdôrazňuje princíp reciprocity.

Slovenská vláda vyvlastnené nehnuteľnosti použije na uspokojenie vypudených kolonistov. Podľa vykonaného súpisu maďarskí štátni príslušníci vlastnili na území Slovenska ešte 20 502 ha rolí a

lesov. V tom nie sú zahrnuté majetky Rímskokatolíckej cirkvi, ktoré, najmä v oblasti nad Parkánom - Štúrovom boli pozemnoknižne vedené na arcibiskupstvo Ostrihorské, čiže zahraničného vlastníka. Podobne aj majetky Budapeštianskeho seminára a iné.

Slovenská vláda zákon č. 157/1942 Sl. z. o vyvlastnení majetkov cudzích štátnych príslušníkov aj uplatňovala. Z majetkov Elmíra Lónaya, ktorý mal sídlo v zámku Orosvár - Rusovce v Maďarsku vyvlastnila všetok majetok na ľavom brehu Dunaja. Tak prešli do vlastníctva Slovenskej republiky lužné lesy v smere toku Dunaja a polia v príľahlých obciach. Na východnom Slovensku takisto vyvlastnila majetky vypustené zo záberu v prvej pozemkovej reforme vykonávanej podľa zákona č. 215/1919 Zb. v lokalitách: Slovenské Nové Mesto, Slanec, Nová Kamenica, Svidnica, Ruskov a pod. Ich vlastníkom bola rodina Alžbety Forgáčovej, rod. Waldbolt, maďarskej štátnej občianky.

Maďarské orgány pri priznávaní odsúdneneho za zanechaný majetok nepostupovali korektné. Po transfere kolonistov zostalo na zabratom území pôvodné slovenské obyvateľstvo. Maďarské úrady zaberali aj ich majetok. Strana Slovenskej národnej jednoty v Maďarsku proti takémuto konaniu v Memorande ostro protestovala. V Memorande poukázala na prechmaty maďarských úradov, ktoré protiprávne pozabávajú slovenských roľníkov majetku pod titulom, že zaberajú majetok Juhoslovanov, a nie Slovákov. Takýchto prípadov bolo spolu 471. V okrese Nové Zámky 87, v Košickom kraji 59 a východne od Košíc 325.

Aj tieto prípady považovala slovenská vláda za flagrantné porušenie medzištátnej dohody a prítvrdila tak to, čo vyššie uvádzame.

Po uzatčení reciprocity prípady porušovania dohody ustali.

Odsúdnenie za majetok zanechaný v Maďarsku sa doriešilo až po druhej svetovej vojne protokolom medzi vládami Česko-slovenskej socialistickej republiky a Maďarskej ľudovej republiky v Budapešti dňa 3. 2. 1964. Išlo o rodinné domčeky, domčekmi zastavané plochy, rodinné hospodárske domčeky vrátane maštali, stodôl, dvorov a pod.

Protokol sa stal súčasťou Štrbských tajných protokolov o vytvorení 15 km hraničného pásma obojstranne hraníc a riešenia majetkov v tomto pásme.

Zjednotenie?

Nadviazne na začiatok príspevku. Vzájomné ospravedlnenie by bolo možné, ak by sa uskutočnilo vymýšľanie ďalších „krívd.“ Je to však náhľad autora príspevku, nie orgánov štátu.

Takýto predpoklad tu nie je. Podľa publikácie „Maďari na Slovensku“ nejde iba o ospravedlnenie.

„Symbolická prosba (Slovákov) o odpustenie tým, ktorí boli v minulosti poškodení, by bol jeden z dôležitých faktorov pri procese slovensko - maďarského zjednotenia.“ Toľko „Mein Kampf“ lidrov maďarskej menšiny. Jedna „prosbá“ by nestačila. Bolo by ich potrebných viac. Koľko, to publikácia neuvádza. Značí to, že by išlo i po odropsení o ďalšie a ďalšie vymýšľanie „krívd.“ Na konci „krívd“ je zjednotenie. Snaha o zjednotenie národa slovenského s českým tu už bola. Stroskotala. A je tu ďalšia ponuka na zjednotenie. Slovenský orol sa má zjednotiť s TURULOM!

Cieľ je jasný. Kroky k nemu sú.

- ospravedlnenie,
- prosba o odpustenie,
- zjednotenie.

O prvom kroku by sa dalo hovoriť: - odsúdením zákona č.44/1868 prijatým maďarským parlamentom. (Národnostný a jazykový zákon); - vydávaním rozhodnutia o zrušení Matice Slovenskej v roku 1875; - anulovaním rozhodnutia o zrušení slovenských gymnázií v roku 1874;

- vyjadrením ľútosti nad zastrelením 17 občanov v Černovej roku 1907;
 - vyjadrením ľútosti nad smrťou 7512 vojakov a dôstojníkov pri odrážaní maďarského boľševického vpádu BELU KUNA v roku 1919;
 - vyhlásením anexie slovenského územia v roku 1938 za chybný krok;
 - vyjadrením ľútosti nad vpádom maďarských vojsk na územie Slovenského štátu a bombardovaním Spišskej Novej Vsi v roku 1939;
 - ľútosťou nad vypudením 1985 rodín slovenských kolonistov z anektovaného územia v roku 1938 – 1939;
 - vyhlásením, že zabratie súkromného majetku rodinám vypudeným z anektovaného územia bol nehumánny čin;
 - prejavením ľútosti nad zastrelením nevinných občanov v obciach Šurany a Čechy v roku 1938 a 1939;
 - prejavením ľútosti nad vpádom maďarských vojsk na územie Slovenska v auguste roku 1968.

Prošba o odpustenie predpokladá, že penitent vykonal mrzký čin tomu, koho prosí o odpustenie. Z histórie vieme, že Slováci sa nedopustili voči národu maďarskému nijakého mrzkého činu, ktorý by mali ľutovať. Naopak. Vždy boli obeťou.

O zjdnutie názorov sa slovenské orgány snažia neustále vo všetkých štátnych i medzištátnych inštitúciách. Vždy na princípe rovný s rovným, nevynímajúc ani Maďarskú republiku. To sa deje dialógom v stretnutiach rozmanitých zoskupení, napríklad V-4.

Slovensko - maďarské zjednotenie tak, ako ho prezentuje publikácia „Maďari na Slovensku“, nie je a nebude možné nikdy. Vytváranie nových národných entít nie je otázkou politickej manipulácie. Pretrváva stáročia. Ak sa tak nestalo za 1000 rokov súžitia, nemožno predpokladať, že jedna prosba o odpustenie vyústí do zjednotenia.

V bratislavskej lekární niže Dómu sv. Martina je nápis: „Quidpiam agis, age prudenter et respice finem“ - čokoľvek robíš, rob rozumne a predvídaj dôsledok.

Platilo to nielen pre konzulov a senátorov mesta Ríma, ale platí to aj pre našich.

Voľne parafrázujem: Mladučká Adamova žena zbadala pri prechádzke krásny strom plný nádherného ovocia. Vtom jej prišlo na um: To je strom poznania, o ktorom nám hovoril Boh - Hospodin. Nemáme z neho trhať a jesť, lebo zomrieme. Spoza najkrajšieho jablka sa vysunula hlava hada. „Eva, neboj sa! Trhaj a jedz. Neumrieš. Budeš poznať všetko, vedieť všetko ako Boh. Vedieť všetko je výsadou Boha - Hospodina. On nechce konkurenta. Keď odtrhneš a zješ, budeš mu rovná. Budeš ako Boh.“ Po chodníku kráčal Adam. Chcela ho prevkapiť, že má recept, ako byť ako Boh - Hospodin. Odrhla a polovicu dala Adamovi. Ako jedli, otvárali sa im oči a z úst sa vydralo dovtedy neznáme slovo: Eva, veď ty si nahý. Adam, veď ty si nahý! Stali sa nie Bohom - Hospodinom, ale poddaní úlisného HADA.

Čo platilo pre rímskych konzulov a senátorov, platí aj pre našich. Pozor na úlisné nástrahy, aby sme jedného rána nezistili, že sme pozbavení odevu, šatu štátnosti, ktorý nás chráni pred zimou, mrazom, dvojchvostým levom, šachovnou orlicou a úlisným rajsčným HADOM a inými úskokmi, a tak nám narušuje pokojný život v Slovenskej republike.

PRAMENE

Milan Ďurica : Dejiny Slovenska a Slovákov, 1995, Pessko, Košice
 Arbitrážne rozhodnutie zo dňa 2. 11. 1938, Viedeň

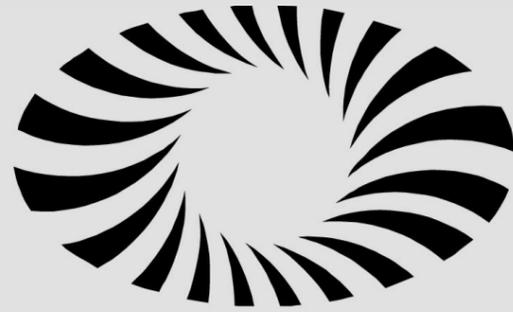
SNA: Fond: Štátny pozemkový úrad, Bratislava, krabica 38, 39

SNA: Fond: Štátny pozemkový úrad Praha, krabica 880, 881, 883

Maďari na Slovensku, Inf. centrum Maďarskej koalície na Slovensku, Bratislava 1997 - Pozsony
 Ctibor Greruš : Slovensko, dlhá cesta k suverenity. Tatrapress 1991

Citované zákony

MICHAL ONDREJKA

ECO INVEST

partner v papierenskom priemysle

je slovenský priemyselno -
 investičný holding
 s celoeurópskou pôsobnosťou
 zameriavajúci sa na dlhodobé investície
 v nasledujúcich odvetviach:

- Výroba celulózy a papiera
- Energetika
- Mäsospracujúci priemysel
- Médiá
- Podnikanie s nehnuteľnosťami
 a developing
- Telekomunikácie
- Služby

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa
 vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41,
 841 05 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík, Peter Kubica. – Šéfredaktor: Teodor Krížka. – Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje

Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo 1810/97. – Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk – www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR – ISSN 1335-3470 (tlačné vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Dňa 24. októbra uplynulo pätnásť rokov od prehradenia Dunaja pri Čunove. Pracovník poverený prípravou osláv zvolil výročí súvisiacich so Spoločným projektom výstavby Sústavy Vodných Diel na Dunaji. Tridsiate výročie podpísania Zmluvy o výstavbe Vodného Diela Gabčíkovo-Nagymaros (ešte v XVIII. storočí Veľký Maroš), desiate výročie vnesenia rozsudku medzinárodným súdom v Haagu a pätnásť výročie prehradenia Dunaja. Dotyčný bol v minulosti odporca výstavby Sústavy, preto môžeme predpokladať, že zvolený termín oslavy na 20. septembra mal odvieť pozornosť od výročia mimoriadnej udalosti, keď Slovensko proti vôli Prahy i Budapešti rozhodlo svojprávne bez prosby o povolenie.

Oslava trojročia sa uskutočnila v Čunove v priestoroch Danubiany za účasti podpredsedu Národnej rady SR pána Číža, ministrov Izáka a Jahnátka, no za okrajového záujmu médií.

Energetický a vodohospodárske podniky zorganizovali Pracovnú konferenciu 23. a 24. októbra do Dunajskej Stredy.

Na tejto konferencii odznel nasledujúci príhovor.

Rok 1992 bol pre Dunajskú vodnú cestu mimoriadne úspešný. Dva mesiace pred prehradením Dunaja pri Čunove bol uvedený do prevádzky kanál spájajúci Dunaj s Rýnom a Mohanom. Osláv otvorenia tohto diela sa zúčastnili najvyšší predstavitelia štátov Európy. Hostiteľ dôstojne ocenil prácu zúčastnených na jeho príprave i výstavbe.

V októbri po strastiplnej ceste sme prehradili Dunaj, proti vôli Európy, Prahy i Budapešti, pričom naše stavebníctvo dostalo certifikát najvyššieho stupňa za kvalitu i čas vykonania prác. Na rozdiel od slávnostného otvorenia Kanála RMD prehradzovalo sa u nás dielo nie menšej náročnosti, či významu bez účasti predstaviteľov štátu a bez zahraničných účastníkov.

Po vypočítaní úvodných prejavov a premietaných klipov, kde bolo vidieť turbínu sprava, zvrchu, hotovú, či rozobratú, veľké množstvo naplaveného dreva pred vtokmi na turbíny, kde sa neúmerne ostatným organizátorom prezentuje prevádzkovateľ elektrárne. Prakticky chýbali zábery z prehradenia koryta Dunaja, ktoré sa práve pred pätnástimi rokmi uskutočnilo. Nedá mi teda nepripomenúť, že turbína sa otáča zásluhou vzdutej hladiny a privedením vody na lopatky turbín. To vravím, prosím, len na adresu tých, čo si privlastňujú právo na prevádzku elektrárne neprimerané zisky, a to len vďaka rozhodnutiu nekompetentných a v tajnosti, bez poznania predmetu a detailov zmluvy o dlhodobej prevádzke Vodnej elektrárne. O to viac to bolí, keď je ešte v živej pamäti nesmierna krivda spáchaná na slovenskom národe vládou, ktorá osem rokov po roku 1998 nehľadela na potreby krajiny a priviedla ju k strate vplyvu na rozhodovanie o strategických médiách určujúcich rozvoj krajiny. Priviedla Slovensko k energetickej ne-

sebestačnosti. Gratulačný príhovor talianskeho šéfa má po tom všetkom nepríjemnú príchuť.

Dnes ráno priniesli masmédiá správu, že Enel si berie pôžičku 800 mil. eur na investovanie do energetických zariadení Slovenských elektrární. Čiže použije nie vlastný kapitál, ale pôžičku, ktorú zaplatí odberateľ elektriny - tú už dnes máme vplyvom „dobrých a múdrych vlastníkov“ najdrahšiu na svete. Odôvodnenie predaja, že štát je zlý vlastník, prinieslo vysoké zisky vlastníkom a ubíjajúce ceny spotrebiteľom.

Je zvykom pri výročiach hovoriť najmä v pozitívnom duchu. Keď však neoslavujeme, lebo vraj nemáme čo, ako odznelo na jednej tlačovej besede na Ministerstve životné-

JÚLIUS BINDER

Pätnásť rokov od prehradenia

ho prostredia SR, môže byť aj môj príspevok neoslavný.

Nemám radosť, že i po 15 rokoch úspešného fungovania Vodného diela Gabčíkovo zostáva spor s Maďarskom o túto spoločnú investíciu neuzavretý, že naďalej pretrvávajú problémy, ba i pribúdajú nové. Slávnosť 15. výročia prehradenia veľkej rieky mala byť slávnosť, a nie pracovná konferencia. Museli by to však chcieť predstavitelia štátu - neznížiť podstatu prehradenia na kumuláciu troch výročí.

To najdôležitejšie, čo chcem zdôrazniť, je nádherná skutočnosť, že Vodné dielo Gabčíkovo i bez dolného stupňa je dielom spĺňajúcim interdisciplinárne požiadavky na dielo tretieho tisícročia po stránke technickej, ekonomickej, humannej i ekologickej. Môžem takisto konštatovať, že vodné dielo sa už splatilo a v rámci solidárneho financovania sa postavilo i VD Žilina, ktoré tiež úspešne plní svoje vodohospodárske úlohy a vyrobilo viac než 1.6 mld. kWh špičkovej energie, čo je príjem viac než 4,0 mld. Sk.

Podľa opakovaných policajných zistení nebolo VDG okradnuté - to len jedna osoba chcela silou mocou dokázať, ako sa kradlo, dielo dehonestovať a psychicky narušený krajský prokurátor vyhovel požiadavkám tiežpolitikov a účelovo pripravil obvinenie, ktoré protiprávne odovzdal médiám, aby ho využili na spochybňovanie a osočovanie. Vzniká otázka, či zadarmo, nezištne, alebo inak? Tí, čo sa odvolávajú na Desatora, mali by si byť vedomí, že rovnako ako „nepokradneš“ platí aj „nepreriekneš krivého svedectva proti blížnemu svojmu“.

Jeden a pol desaťročia od naplnenia gabčíkovskej zdrže je dostatočne dlhý čas na vyhodnotenie tendencií a trendov dlhodobého vývoja prírody okolo Vodného diela Gabčíkovo. Teraz by už malo byť jasné každému, kto je ochotný prijať pravdu, že katastrofické predpovede odporcov výstavby SVD boli poli-

ticky a nacionalisticky motivované a ich naivnosť a falošnosť by nikdy nebola mohla byť preukázaná, keby sa im bolo podarilo dosiahnuť nedokončenie diela, či zbúranie vodného diela, o čo sa snažili.

Mali by sme byť hrdí na to, čo sa nám pred 15 rokmi podarilo. Dokázali sme Vodné dielo Gabčíkovo dokončiť napriek všetkému náhradným variantom, prehradiť Dunaj a spustiť turbíny. A tak sa už 15 rokov môže Vodné dielo Gabčíkovo presvedčivo, reálne brániť samo.

Prípravil som obširnejší príspevok, ktorý ste dostali ku oficiálnemu Zborníku. a to preto, lebo ľudská pamäť je krátka. Mnohí pracovníci, ktorí začali pôsobiť vo vodnom hospodárstve a energetike neskôr, nepoznajú podrobnosti a súvislosti

celej komplikovanej problematiky výstavby a dokončovania dunajského vodného diela. V súčasnosti medializované postoje a úvahy o minulosti sú nepresné a veľa ráz i zámerne skreslené. Médiá neumožnia zverejniť námietky voči uverejneným zavádzajúcim správam, a tak mi nezostávalo iné, ako napísať chronológiu udalostí. Objasniť to v rozsahu jedného príspevku v Zborníku z konferencie nie je dosť dobre možné, preto som si dovoľil pripraviť samostatný elaborát ako prílohu k zborníku.

V prílohe zdôrazňujem, že: „Rozpad svetovej socialistickej sústavy v Európe,“ zánik RVHP a Varšavskej zmluvy s následným rozpadom ZSSR rapídne aktivizoval maďarské iredentistické živly. Medzištátna Zmluva o spoločnej výstavbe a prevádzke SVD G-N z r. 1977, ktorá stanovila hranice i po uvedení SVD do prevádzky v súlade s trianonským rozhodnutím, by im bola na medzinárodných fórach značnou prekážkou. Bolo sa jej treba zbaviť. Nie kvôli ekológii - kvôli politike nastal nenávisťný boj proti dunajskému vodnému dielu, ktorý trvá dodnes. V tom je podstata politiky i praktického konania maďarskej vlády a vtedajšieho i terajšieho maďarského parlamentu, podporovaná u nás pôsobiacou piatou kolónou. Treba si uvedomiť, že súčasný maďarský prezident je jedným z kmeňových zakladateľov Dunaköru a jeho medzinárodná činnosť najmä proti Slovensku je evidentná. Bol jedným z hlavných predstaviteľov Dunaköru, ktorý zorganizoval 12. septembra 1988 v Budapešti protestné zhromaždenie za okamžité prerušenie výstavby Sústavy vodných diel Gabčíkovo - Nagymaros. Bol som v tom čase v Budapešti. Bol som očitým svedkom sklenených očí, žľovitej nenávisti väčšiny prítomných účastníkov reťaze ľudí, vonkoncom nie ľudskej reťaze, ako ju pomenovali. Signatári CHARTY 77 v Prahe (V. Havel, L. Lis, S. Devátý a ďalší) sa následne 4. októbra 1988 prihlásili k maďarskému

protestu proti výstavbe SVD G-N. Iredenta, hlásaná skupinou Dunakör, úplne ovládla maďarskú verejnosť. Maďarská vláda svojvoľne a bez konzultácie so zmluvným partnerom 13. mája 1989 prikázala s okamžitou platnosťou „zastaviť práce na výstavbe“ Vodného diela Nagymaros. Deštrukcia vzťahov naberala na intenzite, keď 20. júla zakázala pokračovať aj na stavbe Vodného diela Gabčíkovo.

To však neznamená, že s Maďarmi sa nedá dohodnúť. Dá, ale nie ako partner s komplexmi, lež ako hrdý príslušník sebavedomého národa. Mám skúsenosti, a nie bezúspešné, s päťročného rokovania v Spoločnej operatívnej skupine pri rokovaniach o náhradnom riešení, pri príprave mimosúdnej dohody

i pri príprave materiálov pre rámcovú dohodu.

Ing. Liška po skúsenostiach s takmer deväťročným pôsobením vo vyjednávacej komisii (nazval som to bez invektív ničrobením) i v publikovanom príspevku polemizuje s navrhovateľmi o chystanom návrhu „nejakej dočasnej dohody“ s maďarskou stranou. upozorňuje, že akúkoľvek dohodu možno uzavrieť len po zjednotení interpretácie Rozsudku MSD a po uplatnení si nároku na náhradu škôd! Je to doslova nepredstaviteľné, že SR ako účastník sporu 10 rokov po vynesení Rozsudku sa ani len nezaujímal o výšku vzniknutých škôd, ktoré už dnes (podľa jeho odhadu) presahujú výšku ročného štátneho rozpočtu SR! Napriek jeho námietkam SR predložila v decembri 2006 Maďarsku návrh „Dohody o dočasnom uspatí plnenia Zmluvy '77“. Ak SR navrhuje „uspätie plnenia Zmluvy '77“, tak vlastne chce - na dobu platnosti tejto „Dočasnej dohody...“ (teda na dobu neurčitú) - legalizovať maďarské neplnenie Zmluvy '77 a vzdáva sa tým aj nároku na náhradu škôd! Tu ide rádomo o ďalších najmenej 20 miliárd korún, ktorých sa už vopred dobrovoľne vzdávame.

Cieľom „Dočasnej dohody...“ je údajne legalizácia prevádzky VDG. Upozorňujem kompetentných, že legalizácia maďarského neplnenia Zmluvy '77 môže mať nezodpovedné následky na prevedenie veľkých vôd. Štrková lavína pri povodni v roku 2002 spôsobila vzduť pod elektrárňou o 50 cm vyššie ako uvažoval projekt pri prechode tisícročnej vody. Vďaka už dnes neobohému Ing. Poševkovi, vtedajšiemu riaditeľovi elektrárne Gabčíkovo, neboli odstavené turbíny a i pri nižšom spáde, ako obmedzuje výrobca turbín, umožnil prevedenie veľkej vody.

Odporúčam prevádzkovateľom oboznámiť sa s úvahami Prof. Danišoviča o bezpečnosti hrádzí

v úseku Čunovo po vyústenie Odpadného kanála do Dunaja a urobiť príslušné opatrenie. Nedostatočná starostlivosť o starý Dunaj pre úmyselné odmietanie maďarskej strany, nestabilné dno i bujne zarastená ramenná sústava môžu zohrať nebezpečnú úlohu.

V ostatnej dobe sa ma viacerí pýtali, ako je to s mimosúdnym vyrovnaním v roku 1996 v kauze Vodného diela Gabčíkovo - Nagymaros bez zapojenia MSD v Haagu, o ktorej Pravda písala 1. októbra 2007. Spomínané rokovania vzišli z iniciatívy vtedajšieho maďarského premiéra a viedli sa po vzájomnej dohode premiérov V. Mečiara a G. Horna. Vždy je dobré, ak sa hľadá dohoda pred rozhodnutím súdu. V tomto prípade o to viac, že pri rozdielnych medzinárodných postaveniach Slovenska a Maďarska sa nedal predpokladať stopercentne úspešný výsledok súdneho sporu, čo sa napokon v Haagu aj potvrdilo. Rokujúcich viedla snaha dobudovať VD G-N podľa zásad Zmluvy z roku 1977. Ak by sa bola dosiahla mimosúdna dohoda, sústava mohla už 9 rokov pracovať a okrem pokoja na politickej scéne a plnenia všetkých funkcií VD priniesť i zvýšené výnosy z výroby elektrickej energie pre Slovensko vo výške 2,0 mld. Sk ročne, spolu doteraz 18,0 mld. Sk. navyše. Autor odpovede v Pravde však chce vedieť, čo by to prinieslo pre Bindera. Nuž nech má spokojnú dušu a nech sa netrápi, vyzradím mu to. Maďari mi chceli dať štátne občianstvo a zvoliť ma za doživotného prezidenta.

Ale vážne: Slovenská delegácia na týchto neverejných rokovaniach predbežne dosiahla také vynikajúce výsledky, že ak by bola dohoda podpísaná, oboma vládami schválená a parlamentmi ratifikovaná, ako to predpokladal dohodnutý postup, čo Horn a Mečiar mohli dosiahnuť, dnes by bolo vodné dielo Gabčíkovo - Nagymaros v zmluvnom prevedení (teda aj s dolným stupňom na maďarskej časti Dunaja a s legalizáciou Čunova) realizované na prospech oboch štátov a celej Európy. Pretože nie všetky dokumenty boli odtajnené, ešte nie je možné zverejniť detaily predbežnej dohody. Ubezpečujem však, že hranica zostala definovaná, ako ju určili v Trianone.

Technické riešenia navrhnuté v „zásadách“, sú kompatibilné s VD Čunovo, neobmedzujú žiadnu jeho prevádzku, nerušia žiadny objekt a úvahy o „veľkej hati Dunakiliti“ ohrozujúcej zdroje vody, o čom hovoril autor odpovedí, sú nezmyslom. V zásadách dohody sa uvažovalo, že maďarská strana vybuduje za vlastné náklady na vlastnom území bočnú zdrž s hladinou o 1,1 m nižšou, ako má VD Čunovo a od dolnej vody Čunova bude oddelená hrádzou.

Obmedzený časový priestor diskusného príspevku mi nedovoľí objektívne odpovede uverejnené v Pravde. Sú uverejnené v mojom príspevku. Pre čitateľov Kultúry postupne uverejníme celú Chronológiu tak ako ja v príspevku.

Záverom chcem popriať Vodohospodárskej výstavbe múdre vedenie, vrátenie prevádzky Vodnej elektrárne Gabčíkovo do štátnych rúk a snáď pri 20. výročí oslavu už na dolnom stupni.